

מטלת ביצוע - פוליטיקה עכשיו

הסוגיה האזרחית שבמחלוקת: חוק
הלאום

שמות חברי הקבוצה:

תאריך הגשה: 22.04.2021

תוכן עניינים

2.....	1. מבוא.....
3.....	2. ת"ז של המפלגה הנבחרת.....
3.....	2.1 אישים מרכזיים במפלגה.....
5.....	2.2 עמדות מרכזיות של המפלגה.....
8.....	2.3 נושאים שהמפלגה לא מבטאת התייחסות אליהם.....
9.....	2.4 הסיבות לבחירת המפלגה.....
10.....	3. סקירת ספרות.....
19.....	4. ניתוח עמדות במערכת הפוליטית בהתייחס לסוגיה הנבחרת.....
19.....	4.1 התייחסויות של המפלגה.....
22.....	4.2 התייחסויות של מפלגות אחרות לחוק הלאום.....
25.....	4.3 הצגת פתרון אחד של המפלגה הנבחרת לסוגיה.....
26.....	4.4 הפגנת חשיבה ביקורתית על הסוגיה שהמפלגה רוצה לקדם.....
26.....	4.5 ההשלכות של עמדת המפלגה ביחס לפתרון המוצע.....
28.....	5. טיעון.....
28.....	5.1 הצגת הטיעון.....
28.....	5.2 הצגת נימוקים לביסוס הטיעון הקבוצתי.....
31.....	5.3 העמדות האישיות של חברי הקבוצה.....
41.....	6. תוצר (תמלול המצגת).....
41.....	6.1 עמדות מרכזיות של הרשימה שהתמקדנו בה.....
41.....	6.2 תיאור הסוגיה האזרחית - חוק הלאום.....
41.....	6.3 ניתוח עמדתה של מרצ ביחס לסוגיה הנבחרת.....
42.....	6.4 ניתוח עמדות אחרות במערכת הפוליטית ביחס לסוגיה.....

43	6.5 בדיקה עיונית - סקירת ספרות.....
43	6.6 טיעון קבוצתי - בעד לביטול חוק הלאום.....
43	6.7 במבט אישי/לאחור.....
44	7. רפלקציה.....
58	8. ביבליוגרפיה.....
58	8.1 לפי אתרים.....
59	8.2 לפי כתבות.....

1. מבוא

הסוגיה שבמחלוקת - חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי

הצגת הסוגיה- חוק הלאום הוא אחד מחוקי היסוד של מדינת ישראל המהווים את היסודות החוקתיים של המדינה. החוק מגדיר את מאפייניה היהודיים של המדינה (עקרון השבות, סמלי המדינה, חגי ישראל והשפה העברית) ואת מעמדה של המדינה כמדינת הלאום היהודי. התומכים בחוק טוענים כי חוק הלאום הוא הביטוי היחיד לעת עתה בחוקה העתידית לאופייה היהודי של מדינת ישראל ובכך מודגשת חשיבותו. המתנגדים לחוק טוענים כי הוא פוגע בערך השוויון כיוון שלא מבטיח בהגדרתו שוויון זכויות עבור אוכלוסיות לא יהודיות (קבוצות המיעוט בישראל), לרבות פוגע בזכויות השפה (זכויות קבוצתיות-תרבותיות) בכך שקובע את השפה העברית כשפת המדינה ולא מכיר בשפה הערבית כשפה רשמית במדינה. למעשה חוק הלאום לא מזכיר כלל את חשיבות השמירה על הדמוקרטיה כפי שמתבטא בחלק הדמוקרטי של הכרזת העצמאות שהבטיח שוויון זכויות מלא עבור כל אזרחי המדינה.

2. ת"ז של המפלגה הנבחרת

שם המפלגה הנבחרת מכלל הקשת הפוליטית: מרצ

2.1 אישים מרכזיים במפלגה:

1. ניצן הורוביץ - ח"כ הורוביץ נולד בשנת 1965 בראשון לציון. לפני בחירתו לכנסת למד עריכת דין והיה פרשן לעניינים בינלאומיים. הצטרף למרצ בשנת 2009 ושוריין במקום השלישי בתנועה. כיום הוא יושב ראש מרצ. חבר ועדת החוץ והביטחון וועדת החוקה, חוק ומשפט.

הורוביץ העביר ותיקן מספר חוקים: הוביל לחקיקת חוק בנוגע להארכת שעות הקיץ ותיקן את חוק הירושה (העוסק בשוויון זכויות בירושה עבור ילדים מאומצים). כמו כן, יזם את החוק לאיסור טיפולי המרה ואת חוק חינוך חובה מגיל לידה.

"ניצן הורוביץ", ויקיפדיה -

https://he.m.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%99%D7%A6%D7%9F_%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%95%D7%91%D7%99%D7%A5

2. תמר זנדברג - ח"כ זנדברג נולדה בשנת 1976 ברמת גן. זנדברג היא יו"ר סיעת מרצ, לשעבר יו"ר המפלגה. טרם בחירתה לכנסת שימשה כחברת מועצת עיריית תל אביב. היא חברה בוועדות הכלכלה וקידום מעמד האישה וכן משמשת כיו"ר ועדת המשנה למאבק ברצח נשים. היא ממובילות המאבק ללגליזציה של קנאביס. במסגרת בפעילותה בכנסת יזמה מספר חוקים, כגון: חוק חופשת אבהות, חוק מענק לידה ליולדות הבית, חוק העלאת דמי לידה לעובדות שעתיות ועובדות קבלן וחוק הגנה מפני פיטורים לנשים שילדו בתקופת הקורונה או במקלט לנשים מוכות.

3. יאיר גולן - ח"כ גולן נולד בשנת 1962 בראשון לציון. הוא אלוף במיל' וסגן הרמטכ"ל לשעבר. כיהן, בין היתר, כאלוף פיקוד העורף וכאלוף פיקוד צפון. בוגר תואר שני במדיניות מנהל ציבורי מאוניברסיטת הרווארד. חבר בוועדת החוץ והביטחון ובוועדת החינוך. כיום הוא חבר כנסת בכנסת ה-23 של מדינת ישראל, וראש קבוצת הידידות הפרלמנטרית ישראל-דנמרק.

"חבר הכנסת יאיר גולן", חברי הכנסת ה-23-

<https://m.knesset.gov.il/mk/Pages/MKParliamentaryActivity.aspx?MKID=1027>

4. גי'דא רינאווי-זועבי - זועבי נולדה בשנת 1972 בנצרת, למשפחה מוסלמית. הינה פעילה חברתית ערבייה ישראלית. היא למדה באוניברסיטה תואר בספרות עברית, פסיכולוגיה ותואר שני במנהל עסקים. בין 2002 ל-2008 ניהלה פרויקטים בעמותת IPCRI, המתמקדת במציאת פתרון בר קיימא לסכסוך הישראלי-פלסטיני, וגם בוועד הראשי של הרשויות הערביות. היא הקימה את מרכז אינג'אז שהיה בקשר עם משרד הממשלה ופעלה לקידום הרשויות הערביות. כעת היא נבחרה במקום הרביעי ברשימת מרצ לכנסת.

5. עיסאווי פריג' - פריג' נולד ב-1963 בכפר קאסם, למשפחה מוסלמית. פריג' למד ב-1982 כלכלה וחשבונאות באוניברסיטה העברית בירושלים, בה החל את דרכו הפוליטית בהצטרפות לתא הסטודנטים היהודי-ערבי - "קמפוס".

כחבר כנסת מטעם מפלגת מרצ כיהן כסגן יו"ר הכנסת וחבר בוועדות החוץ והביטחון והכלכלה. בכהונתו בכנסת פעל למינוייה של הקאדית המוסלמית הראשונה בישראל.

"עיסאווי פריג'", ויקיפדיה -

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%99%D7%A1%D7%90%D7%95%D7%95%D7%99_%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%92%D7%92%D7%92

בנוסף מקורות המידע המשותפים לכולם הם:

"מרצ: הכירו את רשימת המפלגה בדרך לבחירות 2021" (2021), מעריב אונליין-

<https://www.maariv.co.il/news/politics/Article-812850>

2.2 עמדות מרכזיות של המפלגה בסוגיות הבאות:

דת ומדינה

מרצ חושבת שעל כל אזרחי המדינה ותושביה לחיות את חייהם על פי מנהגיהם, השקפתם ואמונתם. לטענת מרצ, על מנת ליישם את עקרון חופש הדת והחופש מדת יש להפריד את הדת מהפוליטיקה ועל מהמדינה. בנוסף, מרצ תפעל לביטול המונופול הדתי-אורתודוקסי ותבטיח את שוויון מעמדם של כל הזרמים הדתיים בכל תחומי החיים. כמו כן, מרצ תפעל לביטול המונופול של בתי הדין הרבניים, בביטול הדרת נשים במרחב הציבורי ולמען קידום נישואים אזרחיים בישראל והפעלת תחבורה ציבורית בשבת.

"מרצ-מצע" (2021), אתר מרצ - [https://meretz.org.il/wp-](https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2-.pdf)

[content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2-.pdf](https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2-.pdf)

"מצע מרצ בחירות 2013" (2013), המכון הישראלי לדמוקרטיה -

<https://www.idi.org.il/media/6686/%D7%9E%D7%A8%D7%A6.pdf>

חברתי-כלכלי

מרצ מאמינה כי חובת המדינה לפעול לטובת כל תושביה, על בסיס שוויון. מרצ מגדירה עצמה כסוציאל דמוקרטית, כך שהיא מציעה צמצום אי-השוויון, העלאת מיסים על בעלי הון ובעלי הכנסות גבוהות, צמצום מיסים עקיפים ובפיקוח שימנע ניצול של עובדים ושל כספי ציבור. מרצ תומכת בשימור ואף בהרחבתה של מדינת הרווחה. מרצ יזמה תוכנית להתמודדות עם המשבר הכלכלי-חברתי שנוצר בעקבות הקורונה והיא כוללת צעדים כגון חלוקת מענקים כלליים לכל האזרחים ללא קריטריונים סבוכים

לקבלת מענק, סבסוד מקומות עבודה במקום הקצאת דמי אבטלה, הפחתת יוקר המחיה ע"י סבסוד מצרכי מזון ומוצרים בסיסיים (כגון מסכות ומוצרי היגיינה) והכנת מערכת החינוך ללימודים פרונטליים לצד הקורונה. בנוסף, לטענת מרצ יש ליזום פרויקטים לאומיים שיצרו מקומות עבודה רבים ויעודדו את הצמיחה במשק.

"תוכנית-כלכלית-מרצ-2020", אתר מרצ -

<https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%AA%D7%95%D7%9B%D7%A0%D7%99%D7%AA-D7%9B%D7%9C%D7%9B%D7%9C%D7%99%D7%AA%D7%9E%D7%A8%D7%A6-2020.pdf%9E%D7%A8%D7%A6-2020.pdf>

"מרצ", המכון הישראלי לדמוקרטיה - <https://www.idi.org.il/policy/parties-and-elections/parties/meretz>

"מרצ-מצע" (2021), אתר מרצ - <https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2.pdf>

"מצע מרצ בחירות 2013" (2013), המכון הישראלי לדמוקרטיה -

<https://www.idi.org.il/media/6686/%D7%9E%D7%A8%D7%A6.pdf>

פוליטי-מדיני

מרצ מאמינה בפתרון של הקמת שתי מדינות לשני עמים, לפיו תוקם מדינה פלסטינית שבירתה היא ירושלים המזרחית וגבולות המדינה היהודית תהיה לפי גבולות הקו הירוק (גבולות '67). בעקבות כך היא קוראת להכרה חד צדדית במדינה הפלסטינית, ללא תלות בהתקדמות המשא ומתן והיחסים בין ישראל לפלסטינים. היא דוגלת בשוויון זכויות חברתי עבור אזרחי ישראל הערבים. מרצ תומכת בויתור על השטחים הכבושים והפסקת מפעל ההתנחלויות. מרצ תומכת בביטול חוק הלאום.

"מרצ", המכון הישראלי לדמוקרטיה - <https://www.idi.org.il/policy/parties-and-elections/parties/meretz>

"מרצ-מצע" (2021), אתר מרצ - <https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2-pdf>.

"מצע מרצ בחירות 2013" (2013), המכון הישראלי לדמוקרטיה -

<https://www.idi.org.il/media/6686/%D7%9E%D7%A8%D7%A6.pdf>

ביטחוני

מפלגת מרצ דוגלת בהגברת הביטחון באמצעות יצירת קשרי שלום טובים עם המדינות המקיפות את ישראל ובקרבתה. מרצ סבורה שסיום הכיבוש חייב להיעשות על מנת להגיע לשלום עם המדינות השכנות. המטרה העיקרית הינה שיקום מעמדה הבינלאומי של ישראל. מציאת מדינות ידידותיות בעלות אינטרסים משותפים לישראל הינה המפתח, לטענתם, לקידום מדינת ישראל וביטחונה, אשר תגדיל את תרומתה עבור מדינות אחרות ותדאג הן לביטחון כלכלי במדינה והן לבסיס השלום עם המדינות השכנות.

"מרצ-מצע" (2021), אתר מרצ - <https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2-pdf>.

"מצע מרצ בחירות 2013" (2013), המכון הישראלי לדמוקרטיה -

<https://www.idi.org.il/media/6686/%D7%9E%D7%A8%D7%A6.pdf>

2.3 נושאים שהמפלגה לא מבטאת התייחסות אליהן ורצוי שתתייחס

סוגיית אפליית האתיופים

בסוגיית אפליית האתיופים ברכישת דירות, מצאנו כתבה (מצורפת במקורות המידע) המדברת על מקרה שבו זוג אתיופים, לאחר שירות צבאי, רכשו דירה בשכונת "נווה גנים" בחיפה. כשביקשו הלוואת עולים, עבור המבקשים לצאת ממרכז הקליטה, נתקלו בסירוב של משרד הקליטה מפני ששכונה זו אינה נמצאת במקום המאושר לקבלת ההלוואה. כלומר, שמשרד הקליטה מסייע לעולים מאתיופיה רק במידה והם רוכשים דירה בשכונות המיועדות לאתיופים ולא בכל מקום בו מעוניינים האתיופים לגור. מדיניות זו של משרד הקליטה משקפת אפליה חמורה של האתיופים. היינו מצפים ממפלגת מרצ, שחרטה על דגלה את ערך השוויון ומתנגדת לכל סוג של אפליה, שתפעל באותה מידה של לוחמנות, בה היא דואגת לזכויות מיעוטים בישראל, להיאבק ביתר תקיפות, הן בכנסת והן בהשתתפות בהפגנות בסוגיות הנוגעות בפגיעה בזכויות הבסיסיות של העדה האתיופית.

"הערים הסגורות לאתיופים: מפת האזורים המותרים לעולים"/יואל הרצברג (2015), המקום הכי חם בגיהנום - <https://www.ha-makom.co.il/yoel-herzberg-arim-sgurot>

שינוי שיטת בחירות

שיטת הבחירות בישראל כיום היא ארצית, רשימתית ויחסית (הקשר בין כמות המצביעים לרשימת המועמדים לבין כמות המושבים בכנסת הוא ישיר ומותנה בכך שהמפלגה עברה את אחוז החסימה - 3.25% כיום). מפלגת מרצ אינה מציעה שינויים בשיטת הבחירות וזאת למרות החסרונות הרבים שבה - אחוז החסימה הנמוך מוביל לריבוי מפלגות בכנסת, יצירת חוסר יציבות שלטונית ואף מחייב הקמת ממשלה קואליציונית ובעקבות כך מפלגות קטנות מוצאות את עצמן לפעמים כ"לשון המאזניים", כופות את האינטרסים שלהן על המפלגות הגדולות וזכות בעוצמה רבה יותר מכוחן הממשי. השינוי הריאלי ביותר בשיטת הבחירות כרגע הוא העלאת אחוז החסימה. ייתכן ומרצ לא הביעה התייחסות לכך מכיוון שבשנים האחרונות מרצ נאבקה במטרה לעבור את אחוז החסימה והגדלתו עלולה להוביל לכך שהמפלגה לא תעבור את אחוז החסימה ותיאלץ להתאחד עם מפלגה אחרת או להישאר ללא ייצוג פוליטי.

הגבלת קדנציה של ראש ממשלה

בבסיס רעיון הגבלת קדנציה של ראש ממשלה עומד העיקרון לחשיבות בממשל דמוקרטי לתחלופה של האישייות העומדת בראש המערכת, על מנת למנוע ניוון וניתוק. בנוסף, הגבלה לשתי קדנציות רצופות בלבד מייצרת יציבות שלטונית. התמריץ לראש הממשלה הוא לשמר את הקואליציה שלו ולא למהר לבחירות נוספות. לפיכך מוצע לקבוע הגבלה חוקתית לפיה כהונת ראש ממשלה תוגבל לשתי קדנציות רצופות. ב-2015 מרצ התייחסה להצעת חוק בנושא כאשר אילן גילאון (חבר כנסת לשעבר ממפלגת מרצ) היה מתומכי הצעת החוק שנפלה שעליה חתמו 33 חברי כנסת. כיום אין התייחסות של מרצ להגבלת קדנציה של ראש ממשלה.

הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון - הגבלת כהונת ראש הממשלה לשתי תקופות כהונה רצופות), (2015), המכון הישראלי לדמוקרטיה -

<https://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Laws/Pages/LawBill.aspx?t=lawsuggestionssearch&lawitemid=563964>

2.4 הסיבות לבחירת המפלגה

אחת הסיבות שבחרנו במרצ היא כיוון שהתעניינו בנושא של חוק הלאום וביטולו ועמדתה של מרצ בתחום היא מעניינת, אשר מנוגדת לדעת הרוב הפוליטית כיום. כמו כן, מרצ היא מפלגה שכוחה הפוליטי קטן כיום- 3 חברי כנסת בלבד ייצגו את מרצ בכנסת ה-23 (לאחר התפצלות המפלגה מסיעת העבודה-גשר-מרצ שקיבלה 7 מנדטים בבחירות לכנסת) ו-6 חברי כנסת מייצגים את המפלגה כיום בכנסת, ולכן רצינו לתת ביטוי גם לדעות מיעוט ולחקור אותה לעומק ולבדוק מה עומד מאחורי המפלגה. זאת ועוד, מרצ היא מפלגה אקטיביסטית ודעתנית למדי אשר מבטאת את עמדותיה בנושאים רבים ונשענת על אידיאולוגיה מבוססת.

"מרצ", המכון הישראלי לדמוקרטיה - <https://www.idi.org.il/policy/parties-and-elections/parties/meretz>

מקור 1: (שם התלמיד)

כותרת מקור המידע - "עשרות אלפים הפגינו נגד חוק הלאום: 'נלחמנו על קיום המדינה ונלחם על אופייה' "

סיכום המקור - באוגוסט 2018 עשרות אלפי בני אדם הפגינו בכיכר רבין בתל אביב נגד חוק הלאום בעצרת שיזמה העדה הדרוזית. הדרוזים והמפגינים תומכים בכתוב במגילת העצמאות וטוענים כי חוק הלאום מבדיל בין אזרחי המדינה השונים. בטענתם הם מציגים את היותם נאמנים למדינה ונותנים כדוגמא את שירותם הצבאי בצה"ל- "ובתי הקברות הצבאיים יעידו על כך", הם כועסים על החוק שיוצר חוסר שוויון וזאת למרות נאמנותם למדינה. מנהיגה הרוחני של העדה הדרוזית השייח מואפק טריף אומר: "כמו שאנחנו נלחמים על קיומה ובטחונה של המדינה, אנחנו נחויבים להילחם יחד אתכם על אופייה ועל הזכות לחיות בה בשוויון ובכבוד". בעצרת דיברו אנשים רבים וחשובים במדינה וביניהם: ראש השב"כ לשעבר יובל דיסקין, ראש העיר תל אביב, רון חולדאי, חבר הכנסת לשעבר שכיב שנאן ועוד.

קישור למושג אזרחי - בכתבה מוזכר המושג **הכרזת העצמאות**. הדרוזים מעלים טענות כנגד החוק והעיקרית שבהם היא, שהחוק נוגד את הכתוב במגילת העצמאות. במגילת העצמאות כתוב: "מדינת ישראל תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה ותקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין".

חוק הלאום נוגד את הכתוב במגילה, החוק מייחס עדיפות מסוימת ללאום היהודי לעומת לאומים אחרים במדינה, ואילו במגילת העצמאות כתוב שמדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה ללא הבדל.

"עשרות אלפים הפגינו נגד חוק הלאום: 'נלחמנו על קיום המדינה ונלחם על אופייה' ", (2018). הארץ.

<https://www.haaretz.co.il/news/politi/1.6341062>

מקור 2 (מקור אזרחי): [שם התלמיד]

כותרת מקור המידע - "חוק הלאום ויחסי מדינת ישראל והציבור הערבי"

סיכום המקור - בשנת 2018 חוקקה הכנסת את חוק הלאום במטרה לעגן בחוק יסוד את אופייה היהודי של המדינה. מדינת ישראל הוגדרה כבר בעבר באמצעות חוקי יסוד קודמים כמדינה יהודית ודמוקרטית, אך לטענת הכותב האיזון בין שתי זכויות אלו לא נשמר. ההתעלמות של חוק הלאום מהאופי הדמוקרטי של המדינה ומזכויות המיעוט הערבי היא בעייתית ומגמתית. החוק מבקש לעמעם את הזהות האזרחית הישראלית והוא מבוסס על תפיסת לפיה ללאום היהודי יש עליונות על הלאום הערבי. לא קיים שוויון זכויות עבור המיעוט הערבי שכן שפת המדינה היא העברית ומועדיה הרשמיים הם לפי הלוח העברי. לטענתו בשנים האחרונות מובלת מגמה פסולה של חקיקת חוקים נגד זכויות אדם וזכויות מיעוט ושל החלשת כוחה של מערכת המשפט (טענות שווא לגבי אקטיביזם שיפוטי). לטענת הכותב על האזרחים היהודיים והערביים של המדינה לשתף פעולה יחד למען קיום חברה בריאה.

קישור למושגים אזרחיים - המאמר דן באופי היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל כפי שמבוטא בהכרזת העצמאות המסתמכת על החלטת החלוקה (החלטה 181). לטענת הכותב חוק הלאום פוגע באופי הדמוקרטי של המדינה כיוון שהוא נותן עדיפות ללאום היהודי בצורה בלתי צודקת (אפליה פסולה). כמו כן, זכויות המיעוט של הלאום הערבי נפגעות (זכויות קבוצות תרבותיות- הניתנות במטרה להסדיר את זהותה הייחודית של הקבוצה, וכוללות זכות לשפה, ייצוג, דת וחינוך) שכן השפה הערבית והמועדים הערבים אינם משמשים באופן רשמי במדינה ולכן נשללות מהם זכויות שפה (הכותב מערער על מעמדה של השפה העברית במרחב הציבורי). בנוסף לכך, כותב המאמר דן בנושא האקטיביזם השיפוטי (מדיניות מרחיבה של בית המשפט העליון בהתערבותו בפעילות הרשות המבצעת והמחוקקת) ומקשר נושא זה למושג הפרדת הרשויות (באופן מוסדי לשלוש רשויות נפרדות ולאזון והבלימה ביניהם). לטענתו האקטיביזם השיפוטי, יהיה אשר שנוי

במחלוקת, הבטיח למיעוט הערבי שוויון זכויות בהגנתו על הדמוקרטיה, המוסר והצדק.

"חוק הלאום ויחסי מדינת ישראל והציבור הערבי" /פרופ' מוחמד ותד (2019). הדים, המכון למחקרי ביטחון לאומי (מאמר אקדמי מטעם אוניברסיטת תל אביב).

[-https://www.inss.org.il/he/publication/%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%94%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9D-D7%95%D7%99%D7%97%D7%A1%D7%99-%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%95%D7%94%D7%A6%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A8%D7%94%D7%A2%](https://www.inss.org.il/he/publication/%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%94%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9D-D7%95%D7%99%D7%97%D7%A1%D7%99-%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%95%D7%94%D7%A6%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A8%D7%94%D7%A2%2F)

מקור 3: [שם התלמיד]

כותרת מקור המידע – "חוק הלאום – לא גזענות, אלא הזכות להגדרה עצמית"

סיכום המקור - הכתבה הינה מאמר דעה הנכתב על ידי דרור אידר שתומך בחוק הלאום. המאמר מביא מספר סיבות לפיהם חוק הלאום הוא חיוני ופחות מזיק ממה שטוענים מתנגדיו. ראשית, חוק יסוד זה הוא הראשון לדון בנושא הזהות היהודית של מדינת ישראל ובכך למעשה הוא מעלה נקודה מרכזית שנוגעת להמשך קיום המדינה. שנית, החוק מבטיח שהמדינה לא תהפוך למדינה דו-לאומית או למדינת כל אזרחיה, לולא חוק זה הערבים היו מבקשים אוטונומיה לאומית ושום דבר לא היה עומד בדרכם. הכותב טוען שהטיעונים של המתנגדים לחוק אינם מספקים, שכן לא נמצאת לדעתו שום פגיעה בזכויות הפרט או בזכויות האזרח בחוק הלאום, אלא רק הגדרה לאומית בה לטענתו אין מקום לשוויון בדומה לחוק השבות ומה שהוא קובע. בנוסף לכך, הכותב מציין שחוק הלאום לא מונע חקיקה של חוק עבור המיעוטים בישראל וזכויותיהם (דרוזים, ערבים וכדומה) ולכן פעולה למען חקיקת חוק כזה היא מהלך אפשרי ויעיל עבור אלו הטוענים שיש פגיעה בשוויון הזכויות בחוק. לבסוף, הכותב גורס שחוק הלאום מגן על העם במאפיין המאחד כציוויליזציה יהודית מאשר דת יהודית ושומר על הבית הלאומי של היהודים ועל תרבותם.

קישור למושג אזרחי - בכתבה מוזכר המושג **לאומיות**. הקטע מעלה טיעונים בעד חוק הלאום שרובם נובעים מהזכות של העם להגדרה עצמית וביטחון הלאום היהודי. כותב המאמר טוען כי: "לא גזענות יש פה, אלא הזכות הפשוטה והטבעית של העם היהודי למדינת לאום יחידה בעולם כולו." למעשה, בטקסט הטיעון המרכזי מתבסס על הגישה שלעם היהודי יש את הזכות למדינה משלו בעלת לאום יהודי וגישה זאת מצדיקה את חוק הלאום שדן על פי כותב הקטע בסוגייה לאומית בלבד. גישה זו הינה גישה המבוססת על רעיון הלאומיות - השקפת עולם הטוענת כי לכל לאום יש זהות משותפת ויש לו זכות למדינה משלו שבה יקיים ישמור ויקדם את אותה זהות. הלאומיות מתבססת על ההכרה של בני אותה קבוצה בכך שיש ביניהם מכנים משותפים, על רצונם לחיות ביחד ועל השאיפה למדינה ריבונית של בני הלאום. היא אכן מהווה טיעון בעד חוק הלאום ומסבירה במידה סבירה למה מתבטא בו אי שוויון מסוים וזאת מכיוון

שהלאום הוא לאום יהודי והחוק מעגן את הזהות היהודית בחוקים של המדינה על מנת למנוע את היכולת לקחת את הלאום מהעם היהודי.

"חוק הלאום: לא גזענות, אלא הזכות להגדרה עצמית"/דרור אידר (2018). ישראל היום-

<https://www.israelhayom.co.il/article/575611>

מקור 4: [שם התלמיד]

כותרת מקור המידע - "פסק דין: ילדים ערבים תושבי כרמיאל לא יקבלו החזר הוצאות בגלל חוק הלאום"

סיכום המקור - שני ילדים ערבים מכרמיאל, בני שש ועשר, תבעו את עיריית כרמיאל באמצעות דודם על החזרי נסיעות למוסדות החינוך שאליהם הם נאלצים לנסוע, מאחר שאין בכרמיאל ולו מוסד לימוד ערבי אחד. פסק הדין קבע שהם לא יקבלו את ההחזר, וזאת בגלל חוק הלאום.

הרשם הבכיר יניב לוזון טען בהחלטתו כי הקמת בית ספר בשפה הערבית וכמו כן מימון הסעות לתלמידים ערביים עלולים לשנות את המאזן הדמוגרפי ולפגוע בצביונה היהודי של העיר.

לוזון נימק את טענתו בעזרת סעיף 7 בחוק הלאום, שלפיו: "המדינה רואה בפיתוח התיישבות יהודית ערך לאומי, ותפעל על מנת לעודד ולקדם הקמה וביסוס שלה." ח"כ עאידה תומא-סלימאן (חד"ש – הרשימה המשותפת) ביקרה את ההחלטה. לטענתה, מקרה זה מראה כי בחסות חוק הלאום ניתן להפלות ערבים. בנוסף, ח"כ טענה כי החוק מבסס אפרטהייד כלומר שלמעשה האזרחים היהודים שווים יותר מהאזרחים הערבים. עו"ד נארימאן שחאדה זועבי ממרכז עדאלה (המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל) ביקרה את ההחלטה ואת חוק הלאום גם כן. לדבריה: "פסק הדין קובע כי מתן שוויון זכויות לתושבים הערבים של כרמיאל תשדר מסר שיזמין תושבים ערבים נוספים להתגורר בעיר, ומעניק לפי היגיון זה הכשר למדיניות גזענית ומפלה. אלו בדיוק ההשלכות המפחידות מפניהן התרענו כאשר התנגדנו לחוק הלאום".

קישור למושג אזרחי - בכתבה נדון המושג האזרחי **אפליה פסולה**. בפסק הדין מצוין כי: "פיתוח ההתיישבות היהודית וביסוסה הינו ערך לאומי המעוגן בחוק יסוד ויש בו כדי להוות שיקול ראוי ודומיננטי במערכת השיקולים העירונית כולל לעניין הקמת בית ספר וקביעת מדיניות במימון הסעות אל מחוץ לעיר". בחסות חוק הלאום העירייה החליטה שלא לממן את הסעות התלמידים הערביים וגם סירבה להקים בתי ספר ייעודיים בשבילם (בעוד שקיימים בעיר בתי ספר ייעודיים

ליהודים), זאת בשל מוצאם הערבי. לכן, קיימת פה, התייחסות שונה לבני אדם שווים ללא סיבה מוצדקת, על רקע לאומם, ולכן קיימת פה אפליה פסולה.

"פסק דין: ילדים ערבים תושבי כרמיאל לא יקבלו החזר הוצאות בגלל חוק הלאום" (2020), המפלגה

<http://maki.org.il/%D7%A4%D7%A1%D7%A7-%D7%93%D7%99%D7%9F-%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%A2%D7%A8%D7%91%D7%99%D7%9D%D7%AA%D7%95%D7%A9%D7%91%D7%99-%D7%9B%D7%A8%D7%9E%D7%99%D7%90%D7%9C%D7%9C%D7%90-%D7%99%D7%A7%D7%91%>

מקור 5: [שם התלמיד]

כותרת מקור המידע - "האם ייתכן שחוק יסוד יהיה לא חוקתי?"

סיכום המקור - הכתבה "האם ייתכן שחוק יסוד יהיה לא חוקתי?" נכתבה בתגובה לכתבה של אדם בשם ברינגר אשר טען כי שמגר, שהיה השופט העליון לשעבר, לא היה מאשר את העתירה נגד חוק הלאום. כותב הכתבה דן בדבר דעתו של שמגר לגבי חקיקת חוק אשר נוגד חוק יסוד אחר. ראשית, הכתוב מציין שכביכול שמגר הביע את דעתו בצורה נוקבת לגבי החלטות הכנסת והיא שהכנסת רשאית לחוקק כל חוק יסוד. על אף שנראה כי שמגר לא חשב על חקיקה לא חוקתית, למעשה הכותב מציין שכנראה חשב על כך מכיוון שבפסק הדין בעניין "בנק המזרחי" אשר קבע את הסמכות של הראשות המחוקקת והרשות השופטת לבטל חוקים אשר נוגדים חקיקת יסוד שמגר טען כי סייגים בחקיקה בחוקתית משמשים להתאמת החוקים הרגילים לחוק החוקתי.

דעתו של שמגר לטענת הכותב הייתה מורכבת שכן שמגר טען גם שסייגים ותנאים בחקיקה חוקתית יכולים להתאים גם חוקים חוקתיים לאותה חקיקה. טענה שכזאת מעלה את האופציה שהכנסת תחוקק חוק חוקתי אשר ינגוד חוק חוקתי אחר ובכך תיצור פרדוקס. שמגר הציג את השאלה באיזו מידה מותר לכנסת לפגוע בזכות יסוד ובאיזו מידה יש לייחס לזה חשיבות בבית המשפט ומשאיר אותה ללא פתרון כשאלה שדורשת עיון נוסף.

לבסוף הכותב מסביר כי סביר ששמגר היה דוחה את העתירה נגד חוק הלאום אך לא לפני שהיה בוחן אותה ביסודיות. כלומר, היה משווה בין חוק הלאום וחוק כבוד האדם וחירותו בדרכים פרשניות שכן החוקים שווי מעמד. הכותב מסכם ואומר שאפילו על פי שמגר חוק חוקתי אשר משנה בדרמטיות זכות יסוד כלשהי בצורה שמפרה עקרונות של השלטון הדמוקרטי היא חקיקה חוקתית שאינה למעשה חוקתית.

קישור למושג אזרחי - בכתבה מוזכר המושג **עקרון הגבלת השלטון**. השלטון מרכז בידיו כוח רב סמכויות רבות ועוצמה רבה. לכן יש להגבילו על מנת שלא ישתמש

בכוחו לרעה, שלא ינהג בשרירותיות ועריצות ושלא יפגע במשטר הדמוקרטי ובזכויות האדם האזרח והמיעוט. ישנם מספר אמצעים להגבלת השלטון כמו הפרדת רשויות, חוקה ומנגנוני פיקוח וביקורת (במקרה זה, מדובר רק על חוקה והפרדת רשויות).

הסבר: "שמגר העלה את השאלה - בלי להכריע בה - באיזו מידה רשאית הכנסת כשהיא מחוקקת חקיקה חוקתית, לפגוע בזכויות יסוד; ובאיזה היקף יבקר בית המשפט חקיקת יסוד כאמור"

"וכיצד היה מכריע? נראה כי את הסתירה הלכאורית שבין הוראותיו של חוק יסוד הלאום ובין חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, היה שמגר פותר בדרכים פרשניות, שכן הוא רמז, בעניין בנק המזרחי, שכך יש לפתור התנגשות בין נורמות חוקתיות שוות מעמד".

בטקסט הכותב מציג את עמדתו של שמגר לגבי חקיקה של חוק יסוד באופן לא חוקתי כאשר במרכז הטקסט השאלה האם שמגר היה דוחה את העתירה נגד חוק הלאום מבלי לחשוב פעמיים או שהיה בוחן אותה על צדדיה ושוקל אם להתערב. בציטוט הכותב מפרש את דבריו של שמגר וטוען כי שמגר היה פותר את הסתירה בין חוק הלאום לחוק כבוד האדם וחירותו באמצעות דרכים פרשניות. משמעות הדבר היא התערבות בעקיפין של הרשות השופטת בפרשנות החוקים באופן שמאפשר להכריע פסקי דין על אף שקיימת סתירה לכאורה בין החוקים. מכאן ששמגר רומז על עיקרון הפרדת הרשויות אשר משמש על מנת להגביל את השלטון. מאידך, על פי הקטע, שמגר ראה בחשיבות רבה את זכויות היסוד שיש לאדם וסבר שפגיעה בזכויות היסוד בחקיקה חוקתית מהווה פגיעה בשלטון החוק המהותי במדינה. לפיכך, הטקסט מעלה את האפשרות ששמגר היה חורג ממנהגו ומאשר את העתירה נגד חוק הלאום בשל נאמנות למקום זכויות היסוד בחוקה. וזו אינדיקציה נוספת לעיקרון הגבלת השלטון, שמתבסס על כך שייתכן שחוק הלאום נוגד את עקרונות החוקה שעתידה להיווצר. החוקה והרשות השופטת מתוארים בקטע כגורמים המגבילים את הרשות המחוקקת בנוגע לחוקי יסוד לא חוקתיים (כמו חוק הלאום) ומפה הטקסט קשור לעיקרון הגבלת השלטון ולאמצעי הגבלת השלטון חוקה והפרדת רשויות.

"האם ייתכן וחוק יסוד לא יהיה חוקתי?"/ד"ר יניב רוזנאי (2019). גלובס.
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001305708>

4. ניתוח עמדות במערכת הפוליטית בהתייחס לסוגיה הנבחרת

4.1 התייחסויות של המפלגה

התייחסות 1: ראיון טלוויזיוני

ח"כ תמר זנדברג: "ממשלת נתניהו בפעם הראשונה בהיסטוריה, לא רק בהיסטוריה של הדמוקרטיה הישראלית אלא בהיסטוריה של כל דמוקרטיה בעולם, מעגנת אי שוויון ואפליה בחוק" (3:04).

ח"כ תמר זנדברג התראיינה בתוכניתה של כריסטיאן אמנפור בנוגע לחוק הלאום. בראיון היא הביעה את התנגדותה לחוק הלאום והכנסתו לחוקה בעתיד של ישראל. לדעתה חוק הלאום אינו הולם להיות חוק בחוקה כיוון שהחוק וניסוחו לא נכתבו בהתאם לרוחה של מגילת העצמאות ולערכים העולים ממנה. לטענתה מגילת העצמאות מתאפיינת בניסוח מחושב ומנוסח היטב בניגוד לחוק הלאום. לאחר קריאת החוק התרשמותה הייתה שחוק זה נכנס לחוקה אך ורק עקב שיקולים פוליטיים ואינטרסנטיים של ממשלת נתניהו. זאת ועוד, היא טוענת שבחוק מעוגנים סעיפים מסוימים בהם מתבטא חוסר שוויון בין הרוב היהודי במדינה למיעוטים החיים בה. כך למשל היא מציינת סעיף אשר נותן לגיטימציה למדינה לקדם התיישבות יהודית אך אינו מזכיר כלל את זכויות המיעוט להתיישבות. בנוסף יש סעיף אשר מגדיר את השפה היהודית כשפת המדינה ואינו נותן לערבית מעמד ראוי.

"ראיון על חוק הלאום בתוכניתה של כריסטיאן אמנפור ב-CNN ו-PBS" (אוגוסט 2018),
[עמוד היוטיוב של תמר זנדברג. https://www.youtube.com/watch?v=vrYakyJzuNQ](https://www.youtube.com/watch?v=vrYakyJzuNQ)

התייחסות 2: התבטאות במליאת הכנסת

במליאת הכנסת ב 10 ביולי 2018, שני חברי הכנסת ממפלגת מרצ – תמר זנדברג ומיכל רוזין, התבטאו כנגד חוק הלאום. זנדברג אמרה: "חוק הלאום נשלף מהבוידעם

והאפרטהייד יוצא מהקופסה. העיקר בשבילכם הוא שרה"מ יעביר את חוק הלאום כמבוקשו... ברור ששינוי סעיף התפוצות הוא דיל פוליטי כדי לקנות את תמיכת החרדים ודרכו אפשר לראות את מהלך החוק כולו". רוזין הוסיפה ואמרה: "אנחנו חיים בגטאות ובמקום שאחרי 70 שנים נפעל לאיחוד וקירוב אנחנו יוצרים יותר ויותר הפרדות וגדרות..."

"חוק הלאום: הוועדה המשותפת סיימה את הקראת סעיפי החוק לקריאות 2-3", (2018). חדשות הכנסת. <https://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press10.07.18ja.aspx>

התייחסות 3: כתבת אינטרנט

ח"כ זנדברג מדברת על כך שהחוק הוא למיסוד האפליה ולעיגון הגזענות, היא מוסיפה ואומרת כי החוק שנחקק לפני שנתיים פוגע במיעוטים הלאומיים במדינת ישראל.

ח"כ זנדברג אומרת: "ראינו שהגזענות והאפליה מאז רק החרפו ורק החמירו, וגם כך הגיעו לשיא בשנים האלה." בהמשך היא מדברת על הצעות חוק של חברי כנסת שמציעים חברי כנסת מהרשימה המשותפת ועל היחס שאותן הצעות מקבלות, על כך שמפלגות לא מצביעות לאותן הצעות חוק רק על בסיס מי שהציע אותן ולא על בסיס תוכן ההצעה או חוסר הסכמה אידיאולוגית ובכך מדגישה את האפליה כלפי ערבים שנעשית בתוך הכנסת.

היא מוסיפה כי חוק הלאום הוא כתם עלינו כמדינה דמוקרטית וכשוחרי שוויון. ההצעה נפלה ברוב של 50 מתנגדים אל מול 18 תומכים.

ח"כ זנדברג מדגישה את האפליה במדינה ואת תרומתו של חוק הלאום לאפליה זו ולחוסר השוויון למיעוטים. לטענתה חוק הלאום פוגע בזכות של ערביי ישראל (ומיעוטים אחרים) לאזרחות שווה במדינת ישראל.

"הצעת חוק-יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי (תיקון – ביטול החוק), של ח"כ זנדברג נפלה ברוב של 50 מתנגדים" (2020), מכון "על משמר הכנסת".

[-https://mishmar.org.il/bill/%D7%94%D7%A6%D7%A2%D7%AA-%D7%97%D7%95%D7%A7-D7%99%D7%A1%D7%95%D7%93-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%](https://mishmar.org.il/bill/%D7%94%D7%A6%D7%A2%D7%AA-%D7%97%D7%95%D7%A7-D7%99%D7%A1%D7%95%D7%93-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%9C)

הצעת החוק של ח"כ זנדברג: "הצעת חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי (תיקון - ביטול החוק)" (2020), אתר הכנסת.

<https://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Laws/Pages/LawBill.aspx?t=lawsuggestionssearch&lawitemid=2086084> (הצעת החוק מופיעה בדף word בקישור).

מידע על חוק הלאום: "כל מה שרציתם לדעת על חוק הלאום" (2018), המכון הישראלי לדמוקרטיה.
<https://www.idi.org.il/articles/24220>

התייחסות 4: עיתונות מודפסת

בעקבות העברת חוק יסוד הלאום התעוררה סערה ציבורית בקרב קציני צבא בדימוס בני העדה הדרוזית, אזרחים מוסלמים ויהודים ונערכו הפגנות נגד החוק. מפלגת מרצ טענה שהחוק מנוגד לעיקרון השוויון ועתרה לבג"ץ נגד חוק יסוד הלאום. העתירה לבג"ץ, אשר "דן כערכאה ראשונה ואחרונה בעניינים שבין האזרח לרשויות השלטון", של מפלגת מרצ מתמקדת בסעיפים הנוגעים להעדפת ההתיישבות היהודית ולביטול מעמד השפה הערבית כשפה רשמית בישראל. מבחינתה חוק הלאום סותר את חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו שממנו נגזר עקרון השוויון – "זכותו של כל אדם לקבל יחס זהה לזולתו ללא הבדל דת, גזע, ומין", משום שעפ"י חוק הלאום מעמד השפה הערבית נפגע לעומת השפה העברית. ח"כ פריג' טען שאזרחי מדינת ישראל רוצים להאמין בשוויון שכותבי מגילת העצמאות התחייבו שיינתן לכל אזרחי המדינה, ללא הבדל דת, גזע, מין או לאום. כלומר, ההפרה של השוויון לאזרחים הערבים עומדת בסתירה למגילת העצמאות. יתר על כן, מגילת העצמאות מקנה לשפה הערבית מעמד שווה: "מדינת ישראל... תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"; ואילו חוק הלאום נותן עדיפות לשפה העברית על פני הערבית.

"מרצ עתרה נגד חוק הלאום: "צריך להיות מושלך לפח האשפה" / טל שניידר (2018), גלובס - <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001248200>

התייחסות 5: מצע המפלגה

"חוק הלאום מבוסס על ההנחה שאזרחיה היהודים של מדינת ישראל אינם יכולים לממש בה את זכותם להגדרה עצמית לאומית במסגרת הכלים הדמוקרטיים. זוהי הנחה שקרית שחותרת תחת מחויבותה הדמוקרטית של מדינת ישראל. חוק הלאום איננו משרת אינטרס ציבורי או צורך מדיני. זהו חוק פופוליסטי והצהרתי שכל עניינו להדיר את המיעוט הערבי (מוסלמים, דרוזים, נוצרים, צ'רקסים ואחרים). שלא במפתיע, החוק עורר פגיעה ועלבון ועורר מחאה אזרחית נרחבת. החוק המיותר הביא להחרפת ניכורם של אזרחי ישראל הערבים והדרוזים ממדינתם מבלי לחזק ולו במעט את איתנותה של ישראל כמדינת הלאום של בני העם היהודי. מרצ תפעל לביטולו של חוק הלאום ולעיגון מעמדה המשפטי המחייב של מגילת העצמאות בחוק יסוד".

למעשה מרצ טוענים שחוק הלאום אינו נועד כדי למלא צורך ציבורי ומדיני שלא היה קיים במסגרת הכלים הדמוקרטיים של המדינה, אלא הוא נועד על מנת להפלות את המיעוטים הלאומיים במדינה ולהחרף את הניכור שהרגישו. כמו כן, לטענת המפלגה שפועל חוק זה לא חיזק את התפיסה לפיה ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי אלא רק עורר מחאה ומחלוקת. לכן, מרצ מצהירה על כוונותיה לפעול למען ביטול חוק הלאום.

"מרצ-מצע" (2021), אתר מרצ - <https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%9E%D7%A8%D7%A6-%D7%9E%D7%A6%D7%A2-.pdf>

4.2 התייחסויות של מפלגות אחרות לחוק הלאום

התייחסות 1:

שם המפלגה: ליכוד

רוה"מ בנימין נתניהו: "את שוויון הזכויות האישי של אזרחי ישראל קבענו בשורה של חוקים, לרבות חוק יסוד כבוד האדם וחירותו חוקים שמבטיחים שוויון מלא בפני החוק; החל בזכות לבחור ולהיבחר לכנסת וכלה בכל זכות אישית במדינת ישראל.

לעומת זאת, את זכויות הלאום של העם היהודי בארצו מעולם לא קבענו בחוק יסוד עד עתה, שהעברנו את חוק הלאום...

האם הקביעה שבדגל שלנו יש מגן דוד מבטלת במשהו את זכות הפרט של מישהו מאזרחי ישראל? הבל, אבל הקביעה הזאת מבטיחה שלא יהיה דגל אחר. האם הקביעה שהתקווה הוא ההמנון שלנו גורעת כהוא זה מן הזכויות האישיות של אדם כלשהו בישראל? הבל, אבל היא כן קובעת שלא יהיה המנון אחר."

מסקנה

נתניהו בעד חוק הלאום. נתניהו מגן על חוק הלאום ושולל את דעת הנגד שהחוק פוגע בזכויות של חלק מאזרחי ישראל. בנוסף, הוא טוען שחוק הלאום הוא מחזק את יסוד הקיום של העם היהודי בארץ ישראל ומיישם את עקרונות הציונות, לכן, לדעתו, החוק הכרחי.

"בעד חוק הלאום!" (2018), עמוד הפייסבוק של בנימין נתניהו.

<https://www.facebook.com/Netanyahu/videos/10155744370297076>

התייחסות 2: (התייחסות עדכנית של מפלגת הליכוד לקראת הבחירות לכנסת ה-24)

שם מפלגה: ליכוד

רוה"מ בנימין נתניהו: "איך עלה בכלל חוק הלאום? אנשים לא יודעים את זה, אבל זה בכלל לא קשור לאוכלוסייה הערבית, לאזרחים הערבים שלנו, אמר נתניהו. 'זה קשור לסיכון של הצפה של מהגרים בלתי חוקיים מאפריקה שהציפו את מדינת ישראל. בנית גדר שהצילה את כולנו, ואז אמרו לי - אם מישהו מטפס מעל הגדר יש לו זכות אוטומטית כמו זכות פליטות. אז החלטתי להעביר את חוק הלאום כדי לתת איזון נגד הפריצה של המעטפת של מדינת ישראל. בגלל זה בא חוק הלאום. אף אחד לא יודע את זה, אז הנה ההזדמנות להגיד את זה. הוא לא נועד נגד אף אזרח בתוך המעטפת."

"ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, אבל מדינה שבה לכל אזרח ואזרח, יהודי ולא יהודי, יש שוויון זכויות. זה מודל שקיים גם במדינות אחרות. צרפת היא מדינת הלאום של העם הצרפתי אבל יש שם מוסלמים, נוצרים וכו'".

מסקנה

נתניהו נשאר נאמן לחוק הלאום. לטענתו, החוק נועד להגן על מדינת ישראל מהמסתננים לתוכה, ולא לפגוע במיעוטים שחיים כרגע במדינת ישראל. נתניהו ממשיך לדבוק בדעתו שחוק הלאום משמר את שוויון הזכויות של כל אזרח, בלי קשר למוצאו ומחזק את טענתו עם צרפת כדוגמא לכך. ההתייחסות החדשה שלו, לא שוללת את ההתייחסות הקודמת, אך מוסיפה מידע עליה.

"בנימין נתניהו: חוק הלאום? בגלל המסתננים, לא קשור לערבים" (2021), [ynet](https://www.ynet.co.il/news/article/rJ8DBYXVO).

<https://www.ynet.co.il/news/article/rJ8DBYXVO>

התייחסות 3:

שם המפלגה: הרשימה המשותפת

ח"כ אחמד טיבי: "החוק מכניס אצבע לעין של כל מי שהוא אזרח ערבי או לא יהודי ע"י הקמת ישובים ייחודיים וייעודיים ליהודים, פגיעה במעמדה של השפה הערבית וזכות הגדרה עצמית רק לקולקטיב אחד. לחוק יש כמה קורבנות שהם אנחנו כמיעוט ערבי וערכי הדמוקרטיה. חוק הלאום מקצין את המצב הקיים שבלאו הכי הוא מפלה נגד הקולקטיב והמיעוט הלאומי הערבי".

מסקנה

אחמד טיבי, יו"ר מפלגת תע"ל שהיא אחת מהמפלגות המרכיבות את הרשימה המשותפת, מתנגד נחרצות לחוק הלאום. טיבי טוען שהחוק מחריף את האפליה הפסולה שקיימת היום בחברה כלפי החברה הערבית ופוגע בזכות ההגדרה העצמית של הלאום הערבי ובזכויות המיעוט שלו- לרבות בתחומי השפה וההתיישבות שלו. כמו כן, טוען ח"כ טיבי שהחוק פוגע אנושות בערכי הדמוקרטיה.

יוטיוב - הערוץ של ynet - "ראיון אולפן עם ח"כ ד"ר אחמד טיבי על חוק הלאום",
<https://www.youtube.com/watch?v=1QhOs5kXSPk>. (2018).

התייחסות 4:

שם המפלגה: ימינה

איילת שקד: "החוק מגדיר את מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי ואין עוררין על זה. החוק הזה אומר דבר שהוא מובן מאליו. לנו אין חוקה אז חוק היסוד הזה הוא כמו במקום שיש בו חוקה. וזה שהוא מנוסח כך זה על מנת לתת כלי לבית המשפט העליון כשהוא בא לדון בסוגיות כמו חוק המסתננים. אין בחוק הלאום שום פגיעה העדה הדרוזית".

מסקנה

איילת שקד תומכת בחוק הלאום. היא טוענת שהחוק קובע את היותה של מדינת ישראל מדינת לאום עבור הלאום היהודי ושתוקפו של חוק זה הוא עליון כיוון שהוא נחשב לחוק יסוד וכך למעשה מהווה חלק מהחוקה (שעדיין לא נוסחה במדינת ישראל ועתידה לקבץ את כל חוקי היסוד). על פי שקד החוק נועד לעזור לבית המשפט העליון בסוגיות אקטואליות בעלות תוקף ממשי כמו חוק המסתננים. לדידה אין בחוק זה כלל פגיעה בעדה הדרוזית, המהווה קבוצה אתנית שקשרה את גורלה אלינו והיא חלק מהמיעוטים בישראל.

"איילת שקד לאנשי המטה לשינוי חוק יסוד הלאום: לא נשנה את חוק יסוד הלאום" (2019), גלובס

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001269548>

4.3 הצגת פתרון אחד של המפלגה הנבחרת לסוגיה

הפתרון של מרצ בנוגע לסוגיית חוק הלאום הוא לבטל את חוק הלאום לגמרי. לטענתם חוק זה פסול במהותו כיוון שהוא מבוסס על אי-שוויון וגזענות ולכן לא ניתן לתקנו. כפי שתמר זנדברג ציינה: "את חוק הלאום לא צריך לתקן, ואי-אפשר 'לרכך' אותו. גזענות לא מתקנים - פשוט מעיפים. החוק הזה נלחם במדינת ישראל כמו שאנחנו מכירים

אותה, וצריך להיות מושלך לפח האשפה של ההיסטוריה".
"מרצ עתרה נגד חוק הלאום: "צריך להיות מושלך לפח האשפה" (2018), גלובס -
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001248200>

4.4 הפגנת חשיבה ביקורתית על הסוגיה שהמפלגה רוצה לקדם

מפלגת מרצ התבטאה פעמים רבות כנגד חוק הלאום וניסתה לעתור לבג"ץ מספר פעמים, אך העתירות נדחו. ב-15 ביולי 2020, זנדברג העלתה הצעת חוק בכנסת לבטל את חוק הלאום, אך ההצעה נפלה ברוב של 50 מתנגדים, אל מול 18 תומכים.

למעשה מפלגת מרצ ניסתה במספר דרכים לגרום לביטול החוק, אך הם עדיין לא הצליחו להביא שינוי. עצם ניסיון פעולתה של המפלגה למען ביטול חוק הלאום מממש את הבטחתם לבוחר שהם יאבקו בחוק הלאום ויפעלו למען ביטולו.

אולם, ייתכן ומרצ הייתה זוכה לתמיכה נרחבת יותר בחוק אשר ישנה את הדברים הבעייתיים בעיניה בחוק הלאום, אך היא סירבה לתמוך בשינוי החוק והיא דוגלת אך ורק בביטולו.

"הצעת חוק יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי (תיקון - ביטול החוק), של ח"כ זנדברג נפלה ברוב של 50 מתנגדים" (2020), על משמר הכנסת.

<https://mishmar.org.il/bill/%D7%94%D7%A6%D7%A2%D7%AA-%D7%97%D7%95%D7%A7-D7%99%D7%A1%D7%95%D7%93-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA-%D7%94%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9D-%D7%A9%D7%9C%D7%94%D7%A2-13%>

4.5 ההשלכות ("המחירים") של עמדת המפלגה הנבחרת ביחס לפתרון שהיא מציעה לסוגיה שנבחרה

מרצ רוצה לבטל לגמרי את חוק הלאום. ביטול זה עלול לגרום למספר השלכות: מבחינה עקרונית, ישראל לא תחשב כמדינת הלאום של העם היהודי. סמלי המדינה, הבירה, השפה (עברית כשפה המרכזית), הלוח הרשמי (העברי), ימי הזיכרון

והעצמאות, ימי המנוחה והשבתון (שבת ומועדי ישראל) יהיו ניתנים לשינוי. השלכות אלה עלולות לפגוע משמעותית בזהותה היהודית של המדינה.

במקרה של ביטול חוק הלאום מתעורר הצורך לעגן בחוק את הזהות היהודית במדינה, ע"י חקיקת חוקים אחרים אשר ישמרו את מרכיבי הזהות היהודית במדינה.

על פי עקרונותיה של מרצ סביר להניח שהסעיפים בחוקים החדשים יהיו שונים מאלה שבחוק הלאום, למשל שמעמד השפה הערבית יהיה שווה למעמד השפה העברית.

בנוסף, חוק השבות יהיה ניתן לשינוי גם כן ולכך עלולות להיות השפעות מרחיקות לכת. על פי חוק הלאום מדינת ישראל תהיה פתוחה לעלייה יהודית וקיבוץ גלויות. אם חוק הלאום יבוטל, ייתכן וידרשו לעגן בחוק את זכות השיבה של הפלסטינים לצד חוק השבות. מצב זה עלול להוביל להגירה המונית של פלסטינים לארץ ולשינוי המאזן הדמוגרפי במדינה, כך שבעתיד לא יהיה רוב יהודי במדינה. במידה וכמות היהודים תקטן דמוגרפית והם יהפכו למיעוט, הרכב הפרלמנט (הכנסת) יושפע בהתאם וייווצר מצב שהוא מורכב מרוב שאינו יהודי. כתוצאה מכך האופי היהודי של המדינה עלול לעמוד בסכנה וייתכן כי הרוב הלא יהודי בכנסת ישנה את אופי המדינה למדינת לאום פוליטית (מדינת כלל אזרחיה).

5. טיעון

5.1 הצגת הטיעון

הנושא עוסק בחוק היסוד: "ישראל- מדינת הלאום של העם היהודי" (המכונה "חוק הלאום") ואנו טוענים שמפלגת מרצ רואה בחוק הלאום חוק פסול מהיסוד ושגוי לחלוטין (מסיבות שיפורטו להלן) ולכן צריך לבטל את חוק זה לאלתר.

בעקבות השקפתם בנושא, במצע של מרצ מצוין כי מרצ יחתרו לביטול חוק הלאום. הם גורסים כי החוק מהווה אפליה כלפי המיעוטים במדינה ושאינו עולה בקנה אחד עם האופי הדמוקרטי של מדינת ישראל כפי שמתואר במגילת העצמאות. בנוסף לכך, מרצ טוענים שתכולתו של החוק הינה הצהרתית בלבד ולכן חשיבותו פחותה ביותר בהגדרת הזהות היהודית של המדינה וכל מטרתו לפגוע במיעוטים כגון נוצרים, דרוזים, מוסלמים, צ'רקסים ועוד. מרצ סבורים כי יש לחוקק חוק אשר יחליף את חוק הלאום ובו יתבטא אופי המדינה כפי שמצוין במגילת העצמאות.

לאור הטענות שהוצגו לעיל, אנו תומכים בטענתה של המפלגה שיש לבטל את חוק הלאום.

5.2 הצגת נימוקים לביסוס הטיעון הקבוצתי

נימוק 1: חוסר הלימה להכרזת העצמאות

מפני שחוק הלאום אינו תואם את הנאמר במגילת העצמאות באופן מובהק בשני תחומים מרכזיים. ראשית, במגילת העצמאות נכתב: "מדינת ישראל תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה ותקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין", אך חוק הלאום נוגד את ההצהרה שכן הוא מייחס עדיפות ברורה ללאום היהודי (לשפה העברית ולהתיישבות יהודית), לעומת לאומים אחרים במדינה. בנוסף לכך, מגילת העצמאות מקנה לשפה הערבית מעמד שווה: "מדינת ישראל...תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"; ואילו חוק הלאום נותן עדיפות לשפה העברית על פני הערבית.

יתרה מזאת, במגילת העצמאות נכתבו ביטויים המראים את הרצון להקמת מדינה דמוקרטית, אך למעשה חוק הלאום נותן עדיפות ללאום היהודי, ובכך פוגע באופי הדמוקרטי של המדינה.

נימוק 2: אפליה פסולה והעדפה ללאום היהודי

חוק הלאום פוגע במיעוטים לאומיים במדינת ישראל. חוק הלאום מעגן בתוכו העדפה ללאום היהודי כלאום המועדף במדינת ישראל. החוק יוצר אפליה פסולה כלפי המיעוטים במדינה, ובחוק כמה סעיפים אשר בעיני רבים הם הבעייתיים יותר- העדפת ההתיישבות היהודית וביטול מעמד השפה הערבית כשפה רשמית בישראל.

חוק הלאום נותן העדפה ללאום היהודי ובכך יוצר אפליה פסולה כלפי מיעוטים במדינה. הוא מעניק מעמד גבוה יותר לשפה העברית במדינה לעומת השפה הערבית ונותן העדפה להתיישבות יהודית ולעלייה יהודית לארץ. כך שהלאומים במדינה אינם שווים בפני החוק- הלאומים האחרים במדינה ממוקמים בזכויותיהם כלאום במקום השני אחרי הלאום היהודי. חוק הלאום לא מזכיר כלל את הזכות של המיעוטים במדינה להתיישבות ולא נותן מעמד ראוי לשפה הערבית וזאת למרות כמות גדולה של דוברי עברית.

העדפה שניתנת ללאום היהודי יוצרת אפליה פסולה כלפי המיעוטים במדינה.

ההגדרה של אפליה פסולה היא פגיעה בזכות לשוויון ע"י התייחסות שונה לבני האדם שווים ללא סיבה מוצדקת, התייחסות שונה על רקע דת, גזע, מין וכו'. במקרה של חוק הלאום, הוא מעניק התייחסות לא שווה למיעוטים במדינה ללא סיבה מוצדקת על רקע הלאום והדת שלהם.

לכן, ביטול חוק הלאום הוא דבר הכרחי על מנת לקדם שוויון אמיתי בין הלאומים במדינה ובין האזרחים בה.

נימוק 3 - דוגמה:

דוגמה לאפליה פסולה: שני תלמידים ערביים תבעו את עיריית כרמיאל על כך שלא מימנו להם הסעות למוסדות הלימוד הערביים שלהם. בית המשפט קבע לבסוף

שעיריית כרמיאל אינה מחויבת לממן את הנסיעות שכן חוק הלאום מציין כי יש לקדם התיישבות יהודית ואינו מציין חיוב כלשהו לקדם התיישבות מסוג אחר. במקרה זה הייתה הכרעה משפטית בעקבות סעיף בחוק הלאום אשר הייתה ביטוי לאפליה פסולה שמאושר על ידי חוק יסוד. מקרה נוסף היה כאשר הדרוזים הפגינו בכיכר רבין נגד חוק הלאום באוגוסט 2018. הם הביעו את מחאתם על כך שהם מגינים על המדינה (שווים בחובות) אך אינם מקבלים שוויון זכויות באופן מעשי בגלל חוק הלאום (שווים בזכויות). הם גם מתייחסים למגילת העצמאות ואומרים שחוק הלאום אינו מקיים את המובטח בה.

5.3 העמדות האישיות של חברי הקבוצה

עמדה אישית: [שם התלמיד]

אני מתנגד לפתרון שהציעה המפלגה בנוגע לסוגיית חוק הלאום - ביטול חוק הלאום.

נימוק התומך בעמדת:

ציין: מגילת העצמאות - החלק המעשי וההצהרתי.

הצג: החלק המעשי: בחלק זה ישנה התייחסות להקמת השלטונות הזמניים נבחרים (מועצת העם - הכנסת, ומנהלת העם - הממשלה). בנוסף, בחלק זה נקבע כי מדינת ישראל תכונן חוקה. החלק ההצהרתי: בחלק זה מוצגת דמותה העתידית ודרכה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית, ופניה לגורמים השונים: לאו"ם, למדינות ערביות השכנות, לערביי ישראל וליהודים בתפוצות .

הסבר: בשני חלקים אלו מוצגים מספר ביטויים המעידים על אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית:

1. "אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בא"י היא מדינת ישראל." – זוהי הכרזה רשמית על הקמה של מדינה יהודית ושם המדינה: מדינת ישראל. השם נלקח מן התנ"ך על שם יעקב אבינו שהוא אבי האומה היהודית.

2. "...מדינת ישראל תהיה פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות." - פתיחת שערי המדינה לכל היהודים.

3. ".. אנו קוראים לעם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב היהודי..".
חוק הלאום מעגן בחוק יסוד את זהותה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

כמו כן, ממגילת העצמאות עולים ביטויים המעידים על אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ולכן החוק מממש את הכתוב במגילת העצמאות.

נימוק המנוגד לעמדת:

ציין: מדינה דו לאומית

הצג: המדינה מזוהה ברמה הקולקטיבית עם שני לאומיים אתניים דומיננטיים, ומבטאת את זכותם להגדרה עצמית. בנוסף, המדינה מדגישה יסודות אתניים תרבותיים של שני הלאומיים הדומיננטיים - חלק מן הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים תרבותיים של שני הלאומים במדינה. קיימים גם יסודות פוליטיים תרבותיים המשותפים לכלל אזרחי המדינה המגבשים את שני הלאומים.

הסבר: במדינת ישראל ישנם שני לאומים דומיננטיים - הלאום היהודי והלאום הערבי. לכל אחד מן הלאומים האלו יש יסודות אתניים משותפים לבני הלאומים, לדוגמא: דת (יהדות) ומנהגים (ברית מילה) משותפים אצל היהודים ושפה (ערבית) ומוצא (מחצי האי ערב) אצל הערבים (כמובן שיש לשניהם עוד יסודות אתניים תרבותיים משותפים). שני הלאומים שואפים להגדרה עצמית באותה טריטוריה (ארץ ישראל). חוק הלאום מעגן בחוק יסוד את זהותה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

לכן, כרגע רק לאום אחד (הלאום היהודי) מממש את זכותו להגדרה עצמית. מכיוון ששני לאומים אלה גדולים מאוד במספרם אין זה הוגן שרק לאום אחד יממש את זכותו להגדרה עצמית והשני לא.

לפיכך, יש לבטל את חוק הלאום ולהחיל במקומו מדינה דו לאומית שגם הלאום היהודי וגם הלאום הערבים, שהם הלאומים הדומיננטיים במדינה יזכו להגדרה עצמית, מדינה שתשים דגש על היסודות האתניים תרבותיים של שני הלאומים.

עמדה אישית: [שם התלמיד]

אני נגד הפתרון שהציעה מפלגת מרצ לסוגיית חוק הלאום (נגד ביטול החוק).

נימוק התומך בעמדת:

ציין: עקרון הכרעת הרוב

הצג: הכרעת הרוב היא הדרך בה מתקבלות ההחלטות החשובות במדינה הדמוקרטית הפלורליסטית. ההחלטה בהכרעת הרוב מתקבלת מתוך מספר אפשרויות שרוב האוכלוסייה הצביעה לה ותומכת בה. אסור להכרעת הרוב לפגוע בצורה קשה בזכויות המיעוטים.

הסבר: חוק יסוד הלאום (חוק יסוד ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי) הוא חוק יסוד, שעבר בחקיקה בכנסת על פי הכרעת הרוב, והוא משקף את רצון הרוב, שהיה קיים בכנסת בעת קבלת החוק. יתר על כן, חוק יסוד הלאום עבר ברוב מוחלט בכנסת (62 ח"כ הצביעו בעד ו - 55 התנגדו). דבר המחזק אף יותר את החלטת קבוצת הרוב במדינה לחיות על פי השקפת עולמה ורצונה (לרבות הכרה במדינת ישראל כמדינת לאום יהודית).

ההחלטות שבמדינה דמוקרטית מתקבלות על פי הכרעת הרוב, מחייבות את המיעוט לציית להכרעה זו, ולכן חוק יסוד הלאום הוא חוק לגיטימי ודמוקרטי.

"חוק הלאום אושר סופית", (2018). חדשות הכנסת -

<https://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press19.07.18.aspx>

נימוק המנוגד לעמדת:

ציין: הזכות לשוויון

הצג: זכותו של כל אדם לקבל יחס זהה לזולתו ללא הבדל דת, גזע, מין, שפה ולאום. אין להפלות אדם בשל זהותו או שיוכו. לכל אדם הזכות לשוויון בפני החוק, שוויון פוליטי (לבחור ולהיבחר) ושוויון הזדמנויות כלכלי וחברתי.

הסבר: מפלגת מרצ יוצאת כנגד חוק יסוד הלאום, מפני שהוא פוגע בעיקרון השוויון. חוק יסוד הלאום אינו שוויוני כלפי המיעוט הערבי הגדול בישראל (למעלה מ – 20% מכלל האוכלוסייה). הדבר ניכר בכמה מסעיפיו, לדוגמא: חוק יסוד הלאום קובע שהשפה העברית היא השפה הרשמית במדינה, ואילו השפה הערבית אינה שפה רשמית, אלא שפה בעלת מעמד מיוחד. בכך מתייחס החוק באופן לא שוויוני לאוכלוסייה הערבית. דוגמא נוספת לאי שוויון בחוק הלאום הוא נושא עידוד העלייה היהודית בלבד לארץ.

עמדה אישית: [שם התלמיד]

אני מתנגד לפתרון של מרצ שהוא לבטל את חוק הלאום.

נימוק התומך בעמדתו:

ציין: לאומיות אתנית תרבותית

הצג: השאיפה המשותפת של בני לאום לניהול עצמי במדינה ריבונית. בני הלאום מתבססים על יותר יסודות אתניים משותפים (כגון היסטוריה, שפה, דת, מוצא, מנהגים, מורשת, מסורת) בעצם יש דגש על הרוב הדומיננטי במדינה (וגם על יסודות פוליטיים). בלאומיות אתנית תרבותית אין בהכרח חפיפה בין זהות אזרחית לזהות לאומית, הלאום קודם למדינה.

הסבר: חוק הלאום הינו חוק אשר שם דגש על הרוב היהודי במדינה ועל המשמעות של היותה מדינה יהודית. החוק אמנם נותן העדפה ליהודים על פני המיעוטים, אך תואם להשקפת העולם של הלאומיות האתנית תרבותית שכן הוא מאגד את המאפיינים המשותפים האתניים של הרוב במדינה ומבדיל בין בני הלאום לאזרחים האחרים (בסעיפים כמו סעיף ההתיישבות וסעיף השפה במדינה). מכאן ניתנת למדינה לגיטימציה לחקיקה של חוק הלאום שכן ייתכן כי המדינה (הרוב במדינה) מעוניינת להגדיר את עצמה כמדינת לאום אתנית תרבותית ובמקרה כזה האי שוויון המבוטא בחוק מוצדק.

נימוק המנוגד לעמדתו:

ציין: עריצות הרוב

הצג: עריצות הרוב היא מקרה בו הרוב מנצל את כוחו לרעה ופוגע בזכויות המיעוט ללא סיבה (הרוב מקבל החלטות שלא יאפשרו למיעוט לצבור עוצמה ולהפוך לרוב).

הסבר: חוק הלאום מכיל בתוכו סעיפים שמקשים על ההתקדמות של המיעוטים בארץ ומונעים מהם להפוך לרוב. כך למשל בחוק מצוין שהמדינה תקדם התיישבות יהודית בתור ערך לאומי. סעיף כגון זה מקטין את הסיכויים שההתיישבות של קבוצות מיעוט,

לדוגמא הערבים, תגבר על ההתיישבות היהודית. כך גם המעמד של השפה הערבית לא התקבל כרשמי במדינה ומכך יהיה לערבים קושי לייצג את עצמם ולהתאגד בלימוד השפה שהיא אחד מהמאפיינים המשותפים העיקריים של קבוצת המיעוט הזאת. לכן ניתן לטעון שחוק הלאום התקבל במצב של עריצות הרוב שהוא פסול על פי עקרון הכרעת הרוב ולכן יש לבטל את החוק.

עמדה אישית: [שם התלמיד]

אני תומך בפתרון של מרצ לבטל את חוק הלאום.

נימוק התומך בעמדתו:

ציין: עריצות הרוב

הצג: עריצות הרוב – רוב אשר מנצל את כוחו לרעה ופוגע בזכויות המיעוט ללא סיבה (הרוב מקבל החלטות שלא יאפשרו למיעוט לצבור עוצמה ולהפוך לרוב).

הסבר: חוק הלאום מעגן החוק יסוד את זהותה של מדינת ישראל כמדינת הלאום היהודי. החוק הועבר בכנסת על ידי רוב של 62 ח"כים. החברה במדינה מתנהלת על ידי דמוקרטיה וחוק הלאום אושר בכנסת על ידי רוב, אך החוק יוצר אי שוויון בין הלאומים במדינה. העברת החוק היא עריצות הרוב שכן הרוב במדינה (בכנסת- נציגי האזרחים) מנצל את כוחו לרעה ופוגע בזכויות המיעוט ללא סיבה שכן החוק קובע כי הלאום של מדינת ישראל הוא הלאום היהודי, בכך חלה פגיעה בלאומים האחרים החיים במדינה ללא סיבה. החוק מכיל בתוכו סעיפים אשר מקשים על התפתחות הלאומים האחרים ומונע מהם לצבור עוצמה ולהפוך לרוב במדינה.

לדוגמא, סעיף קיבוץ גלויות בו כתוב כי המדינה תהיה פתוחה לעלייה יהודית וקיבוץ גלויות ואילו לא מצוין דבר על עלייה של לאומים אחרים למדינה, כך שהחוק מקשה על הלאומים האחרים לשנות את הדמוגרפיה המדינית ולהפוך לרוב במדינה.

בנוסף ישנו סעיף בו מצוין כי על המדינה לקדם התיישבות יהודית, אך לא מצוין בו דבר על התיישבות של לאומים אחרים וכך יש העדפה להתיישבות של הלאום היהודי על פני לאומים אחרים במדינה. כך שהדבר מקשה על הלאומים האחרים במדינה להתיישב בה. לכן החוק פוגע במיעוטים במדינה ומקשה על לאומים אחרים מדינה להפוך לרוב, כך שהחוק התקבל ממצב של עריצות הרוב והדבר מנוגד לעקרון הדמוקרטיה של הכרעת הרוב. על כן, אני תומך בביטול חוק הלאום כפי שהציעה מרצ.

נימוק המנוגד לעמדתו:

ציין: הזכות להגדרה עצמית

הצג: לעמים יש זכות טבעית לממש את זהותם הלאומית במדינת לאום. הצדקה זו אינה מתמקדת בזכויות הפרט, אלא בזכויות של קבוצות קולקטיביות לאומיות, בחירות פוליטית של העמים. (יישום לישראל: "זו היא זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית.")

הסבר: חוק הלאום מעגן בחוק יסוד את זהותה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, שבה זכותו הטבעית להגדרה עצמית, זכות שבמדינת ישראל היא ייחודית לעם היהודי. לכל עם ועם יש זכות להגדרה עצמית, הגדרה זו אינה מתקדמת בזכויות הפרט אלא מתקדמת בזכויות של קבוצות קולקטיביות לאומיות. כך לעם היהודי יש זכות לממש את זהותו הלאומית במדינתו לעמוד ברשות עצמו במדינתו הריבונית. מדינת ישראל היא המדינה היהודית היחידה בעולם, אשר בה רוב יהודי והיא מכנסת אליה את יהודי התפוצות. במדינת ישראל מוענק יחס מיוחד ללאומים האחרים החיים במדינה, אך אין זו מדינת הלאום שלהם.

כדוגמא אקח את הדרוזים והערבים: הדרוזים אינם שואפים למדינה עצמאית, הם חיים בשטח מסוים ותורמים למדינה שבה הם חיים. הערבים הם לאום גדול במדינה, אך קטן יותר מן הלאום היהודי. לערבים יש מספר מדינות לאום ערביות אשר בהן הערבים יכולים להתגורר ולחיות במדינת הלאום שלהם, ואילו ליהודים אין אף מדינה כזו מלבד ישראל. לכן ניתן לטעון כי יש לתמוך בחוק הלאום כחוק המקדם את מעמד הלאום היהודי במדינת ישראל והופך את מדינת ישראל למדינת הלאום היהודי היחידה בעולם ובכך ממש את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית.

עמדה אישית: [שם התלמיד]

אני תומך בפתרון של מרצ לסוגיה לפיו יש לבטל את חוק הלאום.

נימוק התומך בעמדתו:

ציין: החלק הדמוקרטי של הכרזת העצמאות

הצג: בהכרזת העצמאות מודגשת מחויבותה של המדינה לערך השוויון והחירות-
"תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין", "תבטיח
חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות". למעשה כאן הלאום הערבי מוכר כקבוצת
מיעוט ומוצהר כי יינתנו להם זכויות מיעוט. כמו כן, יש ביטויים המבטאים את ערך
השוויון- "תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה, תשמור על המקומות הקדושים
לכל הדתות". בנוסף לכך, מופיעה קריאה לערבים לשמור על השלום ולהשתתף
בבניית המדינה על רקע אזרחות מלאה ושווה וכן הבטחה לנציגות מתאימה במוסדות
השלטון הזמניים והקבועים של המדינה.

הסבר: חוק הלאום לטענת מרצ סותר את ערכי הדמוקרטיה המתבטאים בהכרזת
העצמאות. מעצם ההתייחסות השונה ללאום היהודי בחוק זה נובעת פגיעה בערך
השוויון, בניגוד לכתוב בהכרזת העצמאות שהמדינה תקיים שוויון זכויות לכל אזרחיה
ותפתח את הארץ לטובת כל תושביה. כמו כן, חוק הלאום פוגע בחלק מזכויות המיעוט
של הלאום הערבי כמו הכרה רשמית בשפת בני המיעוט- ע"פ חוק הלאום שפת
המדינה היא עברית וערבית אינה שפה רשמית במדינת ישראל. בכך לא ממומשת
התחייבותה של המדינה בהכרזת העצמאות להעניק לכל אזרחיה חופש לשון בין
החירויות השונות. לסיכום, חוק הלאום מפר את התחייבותה של המדינה להעניק לכל
אזרחיה שוויון זכויות גמור, חירויות שונות וזכויות קבוצתיות כפי שמתבטא בחלק
הדמוקרטי של הכרזת העצמאות.

ציין: הסכמיות

הצג: הסכמה לאומית רחבה בין הקבוצות השונות במדינה על כללי משחק דמוקרטיים (למשל קביעת אופי המדינה, בחירות וכו'- כלומר מכנה משותף) כדי שיוכלו לחיות יחד למרות חילוקי הדעות ביניהן. הסכמיות מחזקת ומקדמת יציבות חברתית ושלטונית.

הסבר: ישנה הסכמה רחבה כיום בציבור ובכנסת על היותה של מדינת ישראל מדינת הלאום היהודי. חוק הלאום למעשה נועד לעגן תפיסה זאת בחוק. האופי היהודי של המדינה מהווה מכנה משותף בין הקבוצות השונות בחברה אשר שוררות ביניהן מחלוקות רבות. לכן, מצב בו יבוטל החוק יערער את היציבות השלטונית והחברתית. חוק הלאום נחוץ על מנת לאפשר יציבות זאת ובכך לממש את אחד העקרונות החשובים ביותר בדמוקרטיה. לטענתם מוטב אם מתנגדי החוק יפעלו למען שינוי החלקים הבעייתיים עבורם בו במקום לפעול למען ביטולו ושליטת הלגיטימיות שלו, בעוד הוא מבוסס על התפיסה המשותפת לרוב חלקי העם ומאחדת בינו- שלפיה ישראל היא מדינת הלאום היהודי.

6. תוצר (תמלול המצגת)

6.1 עמדות מרכזיות של הרשימה שהתמקדנו בה

- הפרדת דת ומדינה
- גישה חברתית כלכלית סוציאל דמוקרטית
- פתרון לסכסוך הישראלי פלסטיני - שתי מדינות לשני עמים וחזרה לגבולות '67, כך שבירת המדינה הפלסטינית תהייה מזרח ירושלים.
- מבחינה בטחונית, מרצ דוגלת בקשרים טובים עם המדינות השכנות.

6.2 תיאור הסוגיה האזרחית - חוק הלאום

- חוק יסוד, יופיע בחוקה העתידית.
- החוק מגדיר את מאפייניה היהודיים של המדינה (סמלים, חגי ישראל וכו') ואת מעמדה של המדינה כמדינת הלאום של העם היהודי.
- בעד - חוק הלאום הוא הביטוי היחיד לעת עתה בחוקה העתידית לאופייה היהודי של מדינת ישראל.
- נגד - פגיעה בערך השוויון, פגיעה במיעוטים, לא מוזכרת חשיבות השמירה על הדמוקרטיה, חוסר הלימה להכרזת העצמאות.

6.3 ניתוח עמדות במערכת הפוליטית ביחס לסוגיה הנבחרת- מרצ

- התייחסות 1: ראיון טלוויזיוני, ח"כ תמר זנדברג הביעה את התנגדותה לחוק הלאום וטוענת שהוא אינו תואם את רוחה של מגילת העצמאות ומוסיפה שבחוק מעוגנים סעיפים מסוימים בהם מתבטא חוסר שוויון כלפי המיעוטים במדינה.
- התייחסות 2: התבטאות במליאת הכנסת, הח"כיות ממרצ דאז זנדברג ורוזין התבטאו כנגד חוק הלאום בטענה שהוא גזעני ואינו פועל לקירוב ואיחוד, אלא יוצר הפרדות וגדרות.

התייחסות 3: כתבת אינטרנט, בהצעה לביטול חוק הלאום ח"כ זנדברג מדברת על כך שהחוק נחקק למיסוד האפליה ולעיגון הגזענות. היא מוסיפה ואומרת כי חוק זה פוגע במיעוטים הלאומיים במדינת ישראל.

התייחסות 4: עיתונות מודפסת, בכתבה מתואר כי מפלגת מרצ טענה שהחוק מנוגד לעיקרון השוויון ועתרה לבג"ץ נגד חוק יסוד זה. מבחינתה חוק הלאום סותר את חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

התייחסות 5: מצע המפלגה, מרצ טוענים כי חוק הלאום איננו משרת אינטרס ציבורי או צורך מדיני וכי זהו חוק פופוליסטי והצהרתי שכל עניינו להדיר את המיעוט הערבי (מוסלמים, דרוזים, נוצרים, צ'רקסים ואחרים). לכן, מרצ מצהירה על כוונותיה לפעול למען ביטול חוק הלאום.

6.4 ניתוח עמדות במערכת הפוליטית ביחס לסוגיה הנבחרת- מפלגות אחרות

- התייחסות 1: שם המפלגה: הליכוד. נתניהו סותר את דעת המבקרים שחוק הלאום פוגע בשוויון הזכויות האישי בכך שהוא מסביר כי שוויון הזכויות נקבע בשורה של חוקים, לרבות חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.
- התייחסות 2: שם המפלגה: הליכוד, התייחסות נוספות לקראת הבחירות לכנסת ה-24. נתניהו מגן על חוק הלאום וטוען כי החוק נועד להגן על מדינת ישראל מהמסתננים לתוכה, ולא לפגוע במיעוטים שחיים כרגע במדינת ישראל.
- התייחסות 3: שם המפלגה: הרשימה המשותפת. אחמד טיבי מתנגד נחרצות לחוק הלאום וטוען כי החוק פוגע בחברה הערבית ובזכות ההגדרה העצמית של הלאום הערבי.

6.5 בדיקה עיונית - סקירת ספרות

- הפגנה נגד חוק הלאום שיזמה העדה הדרוזית באוגוסט 2018. המפגינים הצהירו כי הם תומכים בכתוב במגילת העצמאות ומוחים על חוק הלאום המנוגד לה.
- מאמר דעה של מוחמד ותד, המתנגד לחוק הלאום בטענה שחוק זה מהווה אפליה פסולה - הוא נותן עדיפות בלתי מוצדקת ללאום היהודי.
- מאמר דעה של דרור אידר, התומך בחוק הלאום מכיוון שלדעתו יש לעם היהודי זכות להגדרה עצמית (לאומיות).
- כתבה המתארת פסק דין שקבע שעיריית כרמיאל אינה מחויבת לממן נסיעות תלמידים למוסדות לימוד ערביים לפי חוק הלאום. למעשה האפליה הפסולה שחוק הלאום יוצר מתבטאת כאן.
- מאמר דעה של יניב רוזנאי שמעלה את האפשרות שחוק הלאום נחקק על אף היותו לא חוקתי - זאת מכיוון שהחוק נוגד חוקי יסוד אחרים שעתידיים להיכנס לחוקה (עקרון הגבלת השלטון).

6.6 טיעון קבוצתי - בעד לביטול חוק הלאום

- חוסר הלימה למגילת העצמאות, חוק הלאום מתעלם ממספר ביטויים במגילה המדברים על שיוויון.
- אפליה פסולה והעדפה ללאום היהודי - העדפת התיישבות יהודית, פוגע במעמד השפה הערבית.
- דוגמא לאפליה: התלמידים הערבים מכרמיאל - שימוש בחוק הלאום לאפליית ערבים.

6.7 במבט אישי/לאחור

בעקבות העבודה, עלתה אצלנו המודעות בנושא המיעוטים בישראל וכיצד חוק יסוד שנוגע לרוב במדינה יכול להשפיע על מיעוטים אלו. לכן, אנו חושבים כי יש צורך לקדם את ערך השוויון בחברה הישראלית כך שיבוא לידי ביטוי בחוקי היסוד של המדינה ובמוסדות השלטון. כמו כן, אנו מאמינים שיש לפעול למען חינוך לשוויון ולהכרה בשונה והטמעת ערכים אלה במערכת החינוך.

7. רפלקציות אישיות

[שם התלמיד]

הקבוצה התגבשה טוב מאוד, בהתחלה היה לנו קשה לעבוד ביחד ולחלק את העבודה וככל שהעבודה התקדמה זה נעשה קל יותר.

בחרנו בנושא זה מאחר וחוק הלאום הוא חוק שמדברים עליו הרבה בישראל. כמו כן, בחרנו גם במרצ מכיוון שהיא מפלגה שמביעה את דעתה לגבי נושאים מגוונים בישראל. בנוסף, המפלגה המפלגה היא מפלגה קטנה המקבלת מעט מנדטים, דעותיה מייצגות דעות מיעוט (בפרט דעתה לגבי חוק הלאום), רצינו לתת ביטוי למיעוט זה.

את המידע שלנו אספנו גם מהמצע של מרצ וגם בעזרת חיפוש ישיר של מה שרצינו למצוא באינטרנט. מאחר והוא נושא מרכזי, ישנם המון מידע באינטרנט לגבי חוק הלאום (בין אם זה סרטונים, מאמרים וכו'), בנוסף, מרצ היא מפלגה שמרבה להתייחס להרבה נושאים שונים בישראל (וחוק הלאום בפרט). כתוצאה מכך, אני חושב שהיה לנו די קל למצוא את המידע שאנו רצינו לחפש.

אני חושב שלמדתי בעבודה הרבה על חוק הלאום והיבטיו השונים. לפני העבודה הבקיעות שלי בחוק הלאום הייתה די בסיסית, לדוגמא, כן ידעתי שיש מתנגדים לחוק אך לא הבנתי ממש מדוע, כיום אני יודע שהמתנגדים מתנגדים לחוק הלאום כיוון שלטענתם הוא פוגע בזכות לשוויון ואינו הולם חלקים ממגילת העצמאות. אני לא בן אדם שמתעניין בפוליטיקה, אין לי דעה פוליטית מוצקה ואני לא נוהג לקרוא עיתונים או מאמרים המתעסקים בפוליטיקה. לכן, אני חושב שלולא העבודה לא הייתי לומד על חוק הלאום ומבין אותו באותה רמה שאני מבין אותו עכשיו. לו הייתי עושה את העבודה שוב הייתי משנה את ניהול הזמנים שלנו. הרבה חלקים סיימנו בדקה התשעים ולכן אם הייתי עושה את העבודה שוב הייתי מנסה לנהל את הזמנים טוב יותר.

שקיבלתי את העבודה פחדתי טיפה, החשש העיקרי שלי היה הגודל שלה, העבודה הייתה נראית מאוד מאיימת בהתחלה וחששתי שייקח הרבה מאוד זמן לסיים אותה.

במבט לאחור, העבודה כן לקחה הרבה זמן אך זה לא היה נורא כפי שחשבתי. הקושי העיקרי שלי בעבודה היה הקישור של המושגים האזרחיים, בעיקר בחלק של הטיעון.

היה לי די קל לחשוב על המושג עצמו שרציתי לקשר אך החלק של הקישור לקח לי לא מעט זמן. אני חושב שבעבודה הצלחתי למצוא מקורות מידע טובים, הן לגבי מרצ והן לגבי חוק הלאום. כפי שצינתי ישנם הרבה מקורות מידע המתייחסים לשניהם ולכן היה לי מבחר רב שממנו מצאתי את מקורות המידע הטובים ביותר לטעמי. למדתי על עצמי שאני אוהב פוליטיקה יותר משחשבתי מאחר והיו דברים רבים בעבודה שעניינו אותי (למשל, ההתייחסות של נתניהו לחוק הלאום).

הדבר שדי תסכל אותי בעבודה היה האורך שלה, היו פעמים שאני והקבוצה שלי עבדנו כמה שעות רצופות על חלק מסוים ולא היינו אפילו קרובים לסיומו. עם זאת, שקיבלנו את העבודה חשבתי שהיא תיקח יותר זמן ממה שהיא לקחה בפועל. בעקבות העבודה, הערך שחשוב לי לקדם בחברה הישראלית הוא ערך השוויון. במהלך העבודה נתקלתי בקריאות רבות לשוויון וכן במקרים של אפליה (למשל, התלמידים הערבים מכרמיאל). אני לא חושב שחוק הלאום אינו שוויוני, אך אני כן חושב שיש למגר את תופעת הגזענות ולהימנע מלהפלות בני מיעוטים. זהו ערך שמאוד חשוב לי לקדם מאחר ואני חושב שכל בני האדם שווים, לכן כולם צריכים לקבל יחס שווה.

על מנת לקדם ערך זה אני יכול לנסות לשכנע אנשים עם דעות גזעניות שכולם שווים וראויים ליחס שווה. אם אני יצליח לשכנע אדם אחד והאדם הזה ישכנע אדם אחר וכך הלאה, הגזענות בישראל תיעלם וכך גם האפליה.

עבודת הצוות הייתה נחמדה ועשתה את העבודה לנחמדה הרבה יותר מאשר אם הייתי עושה אותה לבד.

לא היה חלק ספציפי שהייתי אחראי עליו. הסתכלנו כולנו על כל חלק בעבודה, ישנם חלקים שעשינו כולם ביחד וישנם חלקים שחילקנו את העבודה בינו. לדוגמא, בחלק הרביעי אני עשיתי את ההתייחסות הראשונה והשנייה בהתייחסות של מפלגות אחרות לחוק הלאום ואת ההתייחסות הראשונה של מרצ לחוק הלאום.

הקושי בעבודה המשותפת היה מציאת הזמנים לעשות את העבודה. היה די קשה למצוא זמן שכולנו היינו פנויים לעשות את העבודה, לכן בחלק מהזמן חלק עשו את העבודה ביחד וחלק היו צריכים לבצע קטעים ממנה בזמנם הפנוי. קושי נוסף היה הריבוי בדיעות. מאחר ובנושאים מסוימים לכל אחד היה משהו להוסיף, לקח לנו יותר זמן לעשות קטע מסוים מאשר אם מישהו היה עושה את הקטע המסוים הזה לבד.

היתרון בעבודה המשותפת הוא הזמן שלקח לנו לבצע אותה. למרות שהתעכבנו על נושאים מסוימים בגלל ריבוי הדעות, סך הכל לקח לנו הרבה פחות לבצע את העבודה מאשר אם מישהו אחד היה עושה את כולה. יתרון נוסף היה ריבוי הדעות, זהו גם חסרון וגם יתרון. היתרון בכך היה שבקטעים מסוימים יכולנו לשלב בתשובה שלנו את הרעיונות של כולם ובכך התוצר הסופי שלנו היה טוב יותר מאשר אם רק מישהו אחד היה עושה את הקטע המסוים הזה.

[שם התלמיד]

להלן אתאר את חוויותי ורשמיי מן הכנת מטלת הביצוע באזרחות. גיבוש הקבוצה נוצר מהחלטה משותפת של שתי תתי-קבוצות אשר עבדו בעבר ביחד בביצוע משימות לימודיות דומות להתאחד ולשתף פעולה במטרה לבצע את המשימה באזרחות בצורה המיטבית ביותר, הן בכוונה להשיג ציון גבוה ולהגיש מסמך ראוי ומכובד והן בכוונה לצבור ידע בתחומי האזרחות והאקטואליה.

בחרנו בחוק הלאום בתור נושא העבודה כיוון שסוגיה זו תמיד עניינה אותנו ורצינו ללמוד עליה עוד ולהעשיר את ידעינו בנוגע לסוגיה זו. זאת ועוד, נושא זה הינו מהווה סוגיה פוליטית בוערת ואקטואלית גם בחלוף למעלה משנתיים מחקיקת חוק יסוד זה. שמחתי שבחרנו במפלגת מרצ בביצוע העבודה כיוון שמפלגה זו עניינה אותי וסיקרנה אותי בשנים האחרונות ואני חש שלמדתי מעבודה זו רבות על המפלגה ועל עמדותיה.

אספנו את מקורות המידע באמצעות חיפוש הנושאים שרצינו שלמצוא באינטרנט וגם באמצעות עיון באתר ובמצע המפלגה של מרצ. אחת השיטות בהן נקטנו במטרה לאסוף מידע היא חיפוש גם התבטאויות של חברי כנסת בולטים במפלגה ברשתות החברתיות, מאחר ולעיתים שמם מוזכר בהתייחסות ללא אזכור שם מפלגתם. מקורות המידע בהם השתמשנו היו מגוונים והם כללו: כתבות, ראיונות, התבטאויות ברשתות החברתיות, מצעי מפלגות וכו'.

דבר שלמדתי בעבודה שלא הייתי יכול ללמוד בדרך אחרת הוא ההשפעה של חוק הלאום על המיעוטים הלא-יהודים במדינה. במהלך העבודה נחשפתי למקרה שבו אזרחים ערבים בכרמיאל לא קיבלו מימון להסעות לבתי ספר ערביים עקב חוק הלאום. למעשה כאן התוועדתי לכך שלחוק הלאום יש השפעה בפועל על הנעשה במערכת המשפט במדינה. כמו כן, למדתי על ההפגנות של הדרוזים בעקבות חוק הלאום, שכן ידעתי שהעדה הדרוזית בארץ מתנגדת לחוק זה אך לא ידעתי שהיא קיימה הפגנות נגדו. ייתכן והייתי שומע בדיעבד על מקרים אלה, אך אני בספק אם הייתי מתעמק במקרים אלה ומקדיש זמן לעיין בכתבות המתארת אותם בעיון רב.

לו הייתי עושה את העבודה שוב, הייתי מנסה לארגן את הזמן בצורה מיטבית ונוחה יותר. הייתי מנסה לארגן בצורה מסודרת את הזמן ואף להקציב זמן מיועד למטרה זו במקום לעבוד במרץ ובלחץ בימים הסמוכים למועד ההגשה.

כשקיבלתי את העבודה הרגשתי סקרן ללמוד עוד על נושאים מעניינים אלה, אך בבד עם כך הרגשתי מעט מאוכזב כשגיליתי שהעבודה לא כוללת עריכת סקר וניתוח תוצאותיו. במהלך החודשים האחרונים יצא לי להיתקל בסקרים העוסקים בסוגיות שונות מתחום האזרחות וקיוויתי כי יצא לי גם לנתח תוצאות סקר ולקבל תמונת מצב עדכנית על דעתו של הנוער על חוק הלאום והשלכותיו. חששותיי היו שעבודת חקר זו תהיה קשה ומתישה. לבסוף למדתי דברים רבים ממטלה זו והייתי מרוצה מן עבודת החקר שביצעתי.

הקושי העיקרי שלי בעבודה זו הייתה הכמות הגדולה של המחקר שנאלצנו לערוך ושל הנושאים שנדרשנו לכתוב עליהם. לעיתים הרגשתי שעבודה זו הייתה גדולה ומקיפה מדי וכי היינו צריכים להכין חלקים חדשים בעבודה במקביל לתיקון הערות קודמות מעת לעת בפרק זמן קצר ובתקופה עמוסה ממילא. שמחתי שהצלחתי להביא לידי ביטוי את יכולות הכתיבה, הניסוח, החשיבה והניתוח שלי ברמה גבוהה ומקצועית.

למדתי על עצמי שיש לי כוחות ויכולות שלא ידעתי שיש לי- לעבוד במשך שעות רצופות עם מעט הפסקות. זאת לאחר שנה יחסית רגועה בהשוואה לעבר, בה אמנם נדרשנו לבצע מטלות אך לא לאורך זמן ממושך (עבודות שעובדים עליהן במשך זמן ממושך).

מה שהפתיע אותי במהלך העבודה היה הרלוונטיות המתמדת של נושא זה לחיינו. נושא זה הציב מולי שאלות הרות גורל בנוגע לעתיד המדינה והעם ודרש ממני לגבש דעה לגבי נושאים שקשורים ללאום היהודי, לאופי המדינה ולקשר בין השניים- נושא זה הבהיר לי עד כמה רחב ושברירי הקשר בין מדינה יהודית לדמוקרטיה.

ערך אחד שחשוב לי לקדם בחברה בעקבות העבודה הוא ערך הסובלנות. במהלך העבודה נחשפתי לדעות מגוונות מכל קצוות הקשת הפוליטית והחברתית על מדינתנו והבנתי עד כמה זה חשוב לקבל את האחר ובמיוחד את המיעוטים בחברה ולנהוג בכבוד כלפיו. לדעתי הנכונות להכיל ולסבול דעות מנוגדות משלנו מהווה רכיב גדול בתרבות השיח בחברה ובדמוקרטיה.

אחד הדברים שאני יכול לעשות בסביבתי על מנת לקדם ערך זה הוא הטפה לסביבתי על עיקרון זה ועל חשיבתו. לדעתי חשוב לאמץ ערך זה בחיינו ולהכיל את דעות האחר והשונה. יתרה מזאת, כאשר אנו רואים שבקרבתנו נמנעים מלאפשר לדעה מסוימת להישמע כיוון שהיא שונה ומנוגדת לדעת הכלל (/הרוב), ניתן ואף חשוב להיאבק למען מתן קול לדעת המיעוט ומניעת מצב של עשיית דה-לגיטימציה לדעה זו.

עבודת הצוות הייתה טובה בעיניי. כל אחד מחברי הקבוצה נתן את כולו על מנת לקדם את העבודה במידה שהוא היה יכול. אני מרגיש כי חלוקת העבודה הייתה שווה ושכולם התגייסו למען ביצוע מטלה זו ונהגו בבגרות, באחריות ובהדדיות. לא היה חלק מיוחד שאני הייתי אחראי עליו כיוון שהעבודה התבצעה בצורה שוויונית וכולם עסקו בכל חלקי העבודה, אך יש לציין כי אני עסקתי רבות בתחומי ניסוח העבודה, האסתטיקה והסדר שלה. עם זאת, זכור לי שעסקתי בין היתר בתפיסה המדינית של מרצ, בהתייחסות מצעה לחוק הלאום, בתגובתו של ח"כ טיבי לחוק זה ובהשלכות של החוק. כמובן שבמהלך העבודה חילקנו בינינו חלק מהנושאים ועל חלק מהם עבדנו יחדיו.

קושי שמצאתי בעבודה המשותפת הוא ניהול זמן ומציאת זמן משותף- סדר היום שלי ושל חבריי הוא עמוס למדי כיוון שאנו משלבים בין עיסוקים שונים ונתקלנו מדי פעם בקושי למצוא זמן לעבוד על המטלה. כתוצאה מכך, מדי פעם נאלצנו לעבוד בצורה ממושכת או לוותר על דברים אחרים שתכננו לעשות, אך העיקר שמצאנו זמן לעבוד על העבודה ולהביא אותה למצב הנוכחי.

היתרונות בעבודה המשותפת היו עזרה הדדית ותמיכה אחד בשני. לדעתי בילינו את הכנת העבודה בנעימים יחדיו ועזרנו אחד לשני להתגבר על קשיים.

[שם התלמיד]

בעבודה הרגשתי שהצלחנו לפעול בצורה טובה בתור קבוצה. עשינו את העבודה בזמן שיחה וסיעור מוחות מתמיד בין חברי הקבוצה. כל אחד מחברי העבודה נרתם למאמץ הקבוצתי וקביעה של מפגשים כאשר היה צורך לעבוד.

בחרנו בנושא של חוק הלאום כי זה נושא טעון במחלוקת, שמפלגת מרצ מביעה דעות מאוד נוקבות לגביו. המפלגה שבחרנו לחקור מפלגת מרצ מספקת דעות ייחודיות בנוגע לחוק הלאום וגם מפלגות אחרות הביעו את דעתן בנושא זה ולכן רצינו להבין מה משמעות הנושא ומדוע יש סביבו ויכוח כה גדול.

אספנו את מקורות המידע דרך חיפוש באינטרנט, כאשר המקורות הראשונים שלנו היו המצע של מרצ ורשימת החברים בה ובהמשך השתמשנו בכתבות ומאמרים שבחרנו מהאינטרנט.

למדתי מהעבודה על המאמצים של מפלגה לעמוד בהבטחותיה, דבר המתבטא בכל הפעולות שמרצ עשתה על מנת להתנגד לחוק הלאום ופעלה לבטלו. המקורות וההתייחסויות הראו את החלקים באוכלוסייה אותם מרצ מייצגת במאבקה ואת הפעולות שעשו על מנת לנסות להשיג את מטרותם.

אם הייתי עושה את העבודה שוב, הייתי מנסה לחפש יותר כתבות ומאמרים שהם חד משמעיים. מכיוון שלא ידעתי כשהייתי בחלק השני של העבודה שהמאמרים והכתבות צריכים להוביל לכתיבת טיעון מאוחר יותר, הייתי מוצא מאמרים שטוענים דברים חד משמעיים ולא מאמרים שסוקרים את הנושא על כל חלקיו ללא מתן דעה ישירה על הנושא המדובר בסוף המאמר. אם הייתי עושה זאת היה קל יותר למצוא נימוקים.

כשקיבלנו את העבודה חששתי מכך שלא הייתה לי היכרות רבה עם עולם המפלגות בפרט ופוליטיקה בכלל. חששתי מתהליך בחירת המפלגה שכן לא היה לי בהתחלה רעיון מה לבחור ולפי מה. לאחר התייעצות עם חברי הקבוצה ובחירת הנושא ירד החשש שכן תהליך העבודה נהיה מתודי לאחר בחירת הנושא ועוסק בעיקר בחיפושים וסיכומים של מקורות או התייחסויות.

היה לי קשה לעמוד בקצב של חברי הקבוצה האחרים לפעמים והייתי צריך מדי פעם שהם יחזירו אותי לקו מחשבה הרציף. העבודה הייתה ארוכה מאוד ומלאה בשלבים מורכבים, כך שלעתים הפעולות שהייתי צריך לעשות בעבודה ברגע נתון התבלבלו לי בראש והייתי צריך שאחד מחברי הקבוצה יזכיר לי מה עליי לעשות באותו רגע. לעומת זאת הרגשתי שהצלחתי להישאר מרוכז בתוכן העבודה בצורה טובה הרגשתי שאני מבין מה שאני וחבריי לקבוצה כתבנו. הרגשתי שהייתי חלק פעיל בדיון לגבי נושאים שונים.

במסגרת העבודה למדתי על עצמי שאני מסוגל להתמודד עם נושאים גדולים ועבודות בחלקים אפילו אם זה ארוך יותר מעבודה רגילה.

בתחילת העבודה הייתי נגד חוק הלאום ומה שהוא מייצג. פתאום כאשר ראיתי את הטיעונים הנגדיים שמפלגת הליכוד טענה היה לי רגע של השתכנעות בעד חוק הלאום. הדבר הזה ערער אותי, לא ציפיתי שאני אחשוב אפילו בעד חוק הלאום אך לאחר ההסברים שניתנו זה שכנע אותי לטובת חוק הלאום. איני יודע אם אני תומך בו כעת או לא בצורה ברורה, אך אני בטוח שזה השפיע עליי.

אם זאת, בעקבות העבודה, חשוב לי לקדם את ערך השוויון, שכן הימצאותו של חוק הלאום יוצרת מצב בו לא מובטח שוויון זכויות למיעוטים. ברצוני שיהיה חוק נוסף שיעוגן בחוקה העתידית ויגן על זכויות המיעוטים שנפגעו בהוצאת חוק הלאום.

עבודת הצוות הייתה טובה מאוד, הרגשתי שאני יכול לסמוך על הצוות שלי וזה גרם לי גם להיות יותר פרודוקטיבי בעצמי.

לא הייתי אחראי על חלק מסוים בעבודה, היה שיתוף פעולה בין חברי הקבוצה בכל חלק בעבודה. בכל קטע בזמן העבודה עבדתי על חלקים שונים בעבודה עם אנשים שונים מהקבוצה שלי.

היו קשיים יחסית קטנים בעבודה צוות, הקושי העיקרי מבחינתי היה יותר קושי אישי שכבר ציינתי, להישאר ממוקד בפעולות שאני צריך לעשות בכל חלק בעבודה. כפי שכבר אמרתי חבריי לקבוצה עזרו לי בכך שהזכירו לי מה עליי לעשות. מדי פעם היה

גם קשה לי עם העבודה שנמשכה הרבה שעות, מכיוון שלפעמים חשתי שהייתי צריך לנוח אך המשכתי לעבוד בשביל לתרום למאמץ הקבוצתי.

היתרונות בעבודה המשותפת היו שהיה קל יותר להתקדם כאשר יש איתך צוות. כל אחד בצוות מביא רעיונות משלו וזה מאפשר התקדמות מהירה יותר וכך גם העלאת המוטיבציה לעבוד במהלך העבודה. בנוסף כפי שכבר ציינתי חברי הצוות שלי עזרו לי להתמודד עם חוסר הארגון שלי בכך שהזכירו לי מה עליי לעשות כאשר ביקשתי מהם.

[שם התלמיד]

ביצוע העבודה היה מאוד כיפי ומעניין, עבדנו ביחד הרבה שעות בהן עזרנו אחד לשני ולמדנו. הקבוצה התגבשה משמעותית במהלך עשיית העבודה. לאט לאט במהלך העבודה והשעות ביחד התגבשנו ושילבנו בזמן העבודה גם מעט כיף וצחוקים אחד עם השני .

בחרנו בנושא זה כיוון שזהו נושא מאוד מדובר בחברה הישראלית והוא מהווה מבחינת רבים את תמצית המחלוקת המדינית. הבחירה במרצ בתור מפלגה הייתה בחירה מאוד מעניינת כיוון שהיא מפלגה אשר מקבלת מספר מועט של מנדטים ומשמיעה דעה של מיעוט, דעה מיוחדת אשר נותנת השקפה רחבה נוספת על המציאות במדינה .

את מקורות המידע אספנו בעזרת האינטרנט, חיפשנו מידע וניסינו למצוא מקורות מהימנים כדי שנוכל לקחת מהם את המידע המדויק ביותר. נעזרנו רבות במצע של מרצ מכיוון שהוא מכליל את הדעה של המפלגה בנושאים רבים .

בעבודה למדתי רבות על הדעה של מרצ בנושאים שונים ובעיקר בנושא חוק הלאום. לא הייתי לומד על הדעה של מרצ בדרך אחרת כיוון שלא הייתי חוקר על כך, ידעתי שמרצ מתנגדת לחוק הלאום אך לא ידעתי שיש למפלגה טיעונים רציניים ומעמיקים בנושא. בנוסף למדתי רבות על חוק הלאום, עד עתה לקחתי את החוק כמצב קיים ולא ייחסתי חשיבות לחסרונות שעשויים להיות בו. למדתי שלחוק יש כמה חסרונות משמעותיים הפוגעים במיעוטים בישראל, ובתור אדם יהודי לא ייחסתי חשיבות לחסרונות אלו עד עתה .

אם הייתי עושה את העבודה שוב הייתי מתכנן את לוח הזמנים טוב יותר מכיוון שלעיתים היה לנו תכנון זמנים לקוי. בנוסף, כקבוצה, היו חלקים בעבודה שתיקנו ועשינו שוב, ככה שיצא שלפעמים עשינו עבודה כפולה, כל שלעיתים אייכל את העבודה בפעם הראשונה כדי לחסוך זמן והשקעה בעתיד .

כשקיבלתי את העבודה, אהבתי את העיקרון שסביבו העבודה סובבת ואת עצם העובדה שזוהי עבודה קבוצתית בה אוכל לתרום לקבוצה מהידע שלי. היו לי חששות קלים לגבי אורך העבודה כיוון שזוהי עבודה אשר מקיפה את הנושא הנבחר מכל כיוונו ומעניקה

עליו פרספקטיבה רחבה. כעת בשלבי סיום העבודה אני יכול להגיד שהעבודה אכן הייתה ארוכה ומעניינת מאוד והעבודה קבוצתית תרמה רבות בכל שלבי העבודה. חלק שהיה מאתגר עבורי הוא חיפוש המידע באינטרנט כיוון שיש המון כתבות ומקורות מידע שאינם רלוונטיים ולכן לקח זמן רב לעבור על האתרים ולמצוא את המקורות בהם נשתמש. הצלחתי לקשר את הנושא למושגים אזרחיים כיוון שזהו נושא מאוד רחב, הוא עוסק בהרבה סוגיות מדיניות ובתתי נושאים ולכן מאוד קל לקשר אותו למושגים אזרחיים. למדתי על עצמי שאני יכול לעמוד בעומס לימודי, והכי חשוב למדתי איך לעבוד בצורה מהנה בקבוצה, לעזור ולהיעזר בחברי לקבוצה. מאוד שימח אותי הקשר שנוצר ביני לבין חברי הקבוצה, תמיד היה בינינו קשר אך העבודה גיבשה בינינו יותר ומאוד נהנתי מהקשר שנרקם במהלך העבודה.

חשוב לי לקדם בחברה הישראלית את ערך השוויון והיחס למיעוטים, הדעה של מרצ כלפי חוק הלאום הציגה לי דעה חדשה מהדעה שהייתה לי, וכיום אני מבין שהחוק אינו מושלם והוא פוגע במיעוטים במדינה, גם באלו שתורמים רבות למדינה כמו הדרוזים, אני מאוד מעריך את התרומה של הדרוזים במדינה, ועצם היותם בעלי לאום אחר, לא הופך אותם לשונים וללא שווים לבני הלאום היהודי עבורי ולכן חשוב לי לקדם את עיקרון השוויון. על מנת לקדם את הערך השוויון אני יכול לפנות אל קרובי ולהסביר להם את דעתי, לנהל שיחות במעגלים עירוניים ולהציג לכיתה את המסקנות שקיבלתי מהעבודה.

עבודת הצוות הייתה מצוינת והשתפרה מפעם לפעם. אין חלק מסוים שעליו הייתי אחראי בעבודה, עשינו את העבודה ביחד וחילקנו כל חלק בעבודה לחלקים קטנים, עזרנו אחד לשני רבות כך שכל אחד עסק בכל חלקי העבודה ואני שמח על כך. הקשיים בעבודה המשותפת היה לקבוע מפגשים לעבוד על העבודה כיוון שקשה לתאם בין 5 אנשים בעלי מסגרות שונות ומחויבות שונות. היתרונות בעבודה משותפת הם שניתן להיעזר אחד בשני ולעזור אחד לשני, להתייעץ אחד עם השני ולקבל דעה ופרספקטיבה שונה.

[שם התלמיד]

הקבוצה התגבשה מכך שכולנו היינו חברים טובים וחלקינו עשינו בעבר כמה עבודות משותפות שבהן שיתוף הפעולה היה טוב ומאוד נהנינו לעבוד ביחד. בעבודה התבקשנו להיות קבוצה של חמש, שזה יחסית הרבה ובזכות זה עבדתי עם כמה חברים בפעם הראשונה וזה היה מאוד מהנה.

בחרנו בנושא זה משום ששמענו התייחסויות רבות של אנשי ציבור לגבי חוק הלאום (למשל, הזמר הדרוזי לואי עלי, שאני מאוד אוהב, דיבר מספר פעמים כנגד החוק) ועניין אותנו לחקור יותר לגבי זה ולהבין לעומק את הבעייתיות בחוק.

אספנו את מקורות המידע באמצעות חיפוש כתבות ואתרים באינטרנט, הנוגעות למרצ ולחוק הלאום. מרצ ומפלגות אחרות התייחסו פעמים רבות לחוק והיה קל למצוא על כך מידע באינטרנט. בנוסף, עברנו על החלקים המרכזיים במצע של מרצ כדי להבין לעומק את עמדותיה ככלל ובנוגע חוק הלאום בפרט.

בעבודה הבנתי לעומק את הבעייתיות בחוק הלאום, שכן מספר פעמים שמעתי התנגדויות לחוק, אך כשעברתי על תוכן החוק לא הצלחתי להבין את הסיבות. במהלך העבודה הבנתי שהחוק יוצר אפליה פסולה, נוגד את הנאמר בהכרזת העצמאות ואת הזכות לשוויון כלפי המיעוט הערבי בישראל.

במקרה שהיינו עושים את העבודה שוב, היינו מנסים לתכנן את הזמן אחרת, משום שהעבודה הייתה גדולה ובמקרים רבים נשארנו לנו חלקים גדולים לרגע האחרון.

בתחילת העבודה, מאוד נלחצתי מאורך העבודה ומבחירת הנושא. לגבי הנושא, מאוד שמחתי שהצלחנו למצוא נושא שעניין את כולם. לגבי אורך העבודה, זה מאוד עזר שהעבודה הייתה מחולקת לחלקים ושלמעשה בכל פעם היינו צריכים להגיש רק חלקים מסוימים ממנה, שעליהם אף קיבלנו הערות ויכולנו לתקן ולשפר.

במהלך העבודה היו מספר קשיים קבוצתיים ואישיים, אך לשמחתי הצלחנו להתמודד איתם בצורה טובה. היו חלקים מסוימים בעבודה שהתקשינו בהבנת המשימות, אך לשמחתנו המורה הייתה מאוד זמינה ותמיד ענתה והסבירה לנו את המשימות בצורה

פשוטה ומפורטת. בנוסף לכך, משום שהיינו קבוצה גדולה במקרים רבים התקשינו למצוא זמן שהתאים לכולם להתקדמות בעבודה. הצלחנו להתמודד עם קושי זה בתיאום ותכנון זמנים מראש. הקושי האישי המרכזי שחוויתי היה כשאת אחד החלקים הראשונים בעבודה היה צריך להגיש ביום שהיה לי מבחן גדול באוניברסיטה ובימים שלפניו למדתי לקראתו. לשמחתי כל חברי הקבוצה הבינו אותי והתחשבו בי, כך שאת מרבית החלק הם עשו בלעדי ואני השלמתי חלק קטן בסופו.

למדתי על עצמי שאני מאוד אוהב לעבוד בצוות, במיוחד עם החברים. בנוסף, למדתי שישנם נושאים רבים באזרחות שאני נתקל בהם בחיי היום יום.

עוד מלפני העבודה כל היינו (כל חברי הקבוצה) חברים מאוד טובים, הופתעתי והתרגשתי מכך שבכל זאת, לקראת סוף העבודה, התגבשנו והתקרבונו אפילו יותר אחד לשני. בנוסף, שמחתי שאלה החברים שאיתם עשיתי את העבודה.

הערך המרכזי שעולה מהעבודה הוא שוויון, במיוחד כלפי המיעוטים. העבודה עוררה בי מודעות לחוסר השוויון והאפליה שנגרמת למיעוט הערבי בישראל, ואף ממספר דוגמאות ניתן היה לראות שחוק הלאום הוא אחד הגורמים לאפליות. על מנת לקדם את השוויון במדינה, כדאי לדעתי לחנך את הדורות הבאים – אחים קטנים, ילדים במשפחה ועוד. כדאי להסביר להם שכל בני האדם שווים ושלאף אחד לא מגיע יחס שונה בגלל הדת שלו. בנוסף, לדעתי השואה והאנטישמיות הגדולה ברחבי בעולם מדגישים בצורה ברורה שאנחנו – אזרחי ישראל, צריכים לדאוג לשוויון במדינה ולבטל בתוקף כל אפליה או גזענות שהיא ואף לחנך את הדורות הבאים לכך.

עבודת הצוות הייתה טובה מאוד, הרגשתי שהצלחנו לשלב את הסגנונות של כולנו לעבודה אחת. לדעתי הצלחנו לתמוך אחד בשני בכל שלבי העבודה והצלחנו לעבוד עליה ביחד, בשותפות, בצורה טובה, מהנה ובאווירה כיפית וטובה.

את מרבית העבודה עשינו ביחד ובשותפות. היו פעמי רבות שהתחלקנו לצוותים פנימיים, כך שחלקנו עבדנו על משהו מסוים והשאר על משהו אחר, אך גם במקרים האלה נעזרנו כולם אחד בשני ופעלנו בשיתוף. כשהקבוצה התחשבה בי בחלק הראשון (מפאת המבחן), תיאמנו שאני אנסה לחשוב על נושא שהמפלגה לא מבטאת התייחסות

אליו ורצוי שתתייחס. ניסיתי לחשוב על מספר כיוונים ובסוף חשבתי על סוגיית האתיופים.

היינו קבוצה מאוד טובה ומגובשת, כך שהקושי המרכזי בעבודה הקבוצתית היה תיאום הזמנים, משום שלכל אחד מאיתנו יש לוח זמנים צפוף.

היתרונות המרכזיים בעבודה המשותפת היו העזרה ההדדית, התמיכה, סיעור המוחות והחשיבה השונה והמגוונת של כל אחד ואחד. בנוסף, העבודה גיבשה אותנו אפילו יותר, כך שתמיד נהנינו לעבוד ביחד, ולמרות שהעבודה הייתה ארוכה, עשינו אותה בשותפות ובאווירה מאוד טובה וכיפית. בהתחלה חשבתי שחמישה חברים בקבוצה זה יותר מידי, אך הצלחנו לעבוד ביחד בצורה מעולה, שהרגשתי שכולם הצליחו לתרום את חלקם בעבודה ולהביא לידי ביטוי את יכולותיהם ורצונותיהם.

8. ביבליוגרפיה

8.1 לפי אתרים

אתר הכנסת - הצעת החוק של ח"כ זנדברג: "הצעת חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי (תיקון - ביטול החוק)", (2020).
<http://www.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Laws/Pages/LawBill.aspx?t=lawsuggestionssearch&itemid=2086084> (הצעת החוק מופיעה בדף word בקישור).

אתר הכנסת - "חברי הכנסת ה-24: חבר הכנסת יאיר גולן".
<https://m.knesset.gov.il/mk/Pages/MKParliamentaryActivity.aspx?MKID=1027>

אתר מרצ - "מרצ-מצע", (2021).
<https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%A6-%D7%A8%D7%A6%D7%A6-%D7%A6%D7%A2-.pdf>

אתר מרצ - "תוכנית כלכלית-מרצ-2020".
<https://meretz.org.il/wp-content/uploads/2020/08/%D7%A6-%D7%A8%D7%A6-%D7%A6%D7%A2-.pdf>

הארץ - "עשרות אלפים הפגינו נגד חוק הלאום: 'נלחמנו על קיום המדינה ונילחם על אופיה'", (2018).
<https://www.haaretz.co.il/news/politi/1.6341062>

המכון הישראלי לדמוקרטיה - "הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון - הגבלת כהונת ראש הממשלה לשתי תקופות כהונה רצופות)", (2015).
<https://www.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Laws/Pages/LawBill.aspx?t=lawsuggestionssearch&awitemid=563964>

המכון הישראלי לדמוקרטיה - מידע על חוק הלאום: "כל מה שרצייתם לדעת על חוק הלאום", (2018).
<https://www.idi.org.il/articles/24220>

המכון הישראלי לדמוקרטיה - "מצע מרצ בחירות 2013", (2013).
<https://www.idi.org.il/media/6686/%D7%A6-%D7%A8%D7%A6-%D7%A6-%D7%A2-.pdf>

המכון הישראלי לדמוקרטיה - "מרצ"

<https://www.idi.org.il/policy/parties-and-elections/parties/meretz>

המפלגה הקומוניסטית הישראלית - "פסק דין: ילדים ערבים תושבי כרמיאל לא יקבלו החזר הוצאות בגלל חוק הלאום", (2020).
<http://maki.org.il/%D7%A4%D7%A1%D7%A7-%D7%A8%D7%A6-%D7%A6-%D7%A2-.pdf>

ויקיפדיה - "ניצן הורוביץ".
<https://he.m.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%A6%D7%A6-%D7%A8%D7%A6-%D7%A6-%D7%A2-.pdf>

ויקיפדיה - "עיסאווי פריג".
<https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%A1%D7%A0%D7%A8%D7%A6-%D7%A8%D7%A6-%D7%A6-%D7%A2-.pdf>

חדשות הכנסת - "חוק הלאום אושר סופית", (2018).
<https://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press19.07.18.aspx>

חדשות הכנסת - "חוק הלאום: הוועדה המשותפת סיימה את הקראת סעיפי החוק לקריאות 2-3", (2018).
<https://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press10.07.18ja.aspx>

יוטיוב - הערוץ של ynet - "ראיון אולפן עם ח"כ ד"ר אחמד טיבי על חוק הלאום",
<https://www.youtube.com/watch?v=1QhOs5kXSPk> .(2018)

יוטיוב - הערוץ של תמר זנדברג - "ראיון על חוק הלאום בתוכניתה של כריסטיאן אמנפור ב-CNN ו-PBS",
<https://www.youtube.com/watch?v=vrYakyJzuNQ> .(2018)

מכון "על משמר הכנסת" - "הצעת חוק-יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי (תיקון – ביטול החוק), של ח"כ זנדברג נפלה ברוב של 50 מתנגדים", (2020).
<https://mishmar.org.il/bill/%D7%94%D7%A6%D7%A2%D7%AA-%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%99%D7%A1%D7%95%D7%93-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA-%D7%94%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9D-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%A2-13>

מעריב אונליין - "מרצ: הכירו את רשימת המפלגה בדרך לבחירות 2021", (2021).
<https://www.maariv.co.il/news/politics/Article-812850>

פייסבוק - העמוד של בנימין נתניהו - "בעד חוק הלאום!", (2018),
<https://www.facebook.com/Netanyahu/videos/10155744370297076>

8.2 לפי כתבות

אזולאי מורן - "בנימין נתניהו: חוק הלאום? בגלל המסתננים, לא קשור לערבים", (2021), ynet
<https://www.ynet.co.il/news/article/rJ8DBYXVO>

אידר דרור - "חוק הלאום: לא גזענות, אלא הזכות להגדרה עצמית"/ (2018), ישראל היום-
<https://www.israelhayom.co.il/article/575611>

הרצברג יואל - "הערים הסגורות לאתיופים: מפת האזורים המותרים לעולים", (2015), המקום הכי חם בגיהנום -
<https://www.ha-makom.co.il/yoel-herzberg-arim-sgurot>

פרופ' ותד מוחמד - "חוק הלאום ויחסי מדינת ישראל והציבור הערבי", (2019), הדים, המכון למחקרי ביטחון לאומי (מאמר אקדמי מטעם אוניברסיטת תל אביב).
<https://www.inss.org.il/he/publication/%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%94%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9D-%D7%95%D7%99%D7%97%D7%A1%D7%99-%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%95%D7%94%D7%A6%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A8-%D7%94%D7%A2>

ד"ר רוזנאי יניב - "האם ייתכן וחוק יסוד לא יהיה חוקתי?", (2019), גלובס.
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001305708>

שניידר טל - "איילת שקד לאנשי המטה לשינוי חוק יסוד הלאום: לא נשנה את חוק יסוד הלאום", (2019),
גלובס -

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001269548>

שניידר טל - "מרצ עתרה נגד חוק הלאום: "צריך להיות מושלך לפח האשפה", (2018), גלובס -
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001248200>